

Evaluation of The Relationship Between Environmental Attributes and Sense of Place in Historical City Centers: The Case of Ankara-Hacıbayram Square

Tarihi Kent Merkezlerinde Çevresel Özellikler ve Yer Duygusu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Ankara-Hacıbayram Meydanı Örneği

Başak YURTSEVEN¹

¹Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

Dicle OĞUZ²

²Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ABSTRACT

Historical city centers are places that serve as public spaces for the citizens with their commercial, social and cultural images. On the other hand, there is a loss of place in historical city centers that need renewal due to the influence of globalization and capitalism. In this sense, it is significant to preserve the sense of place in historical city centers. This study aims to reveal the relationship between the environmental characteristics of the place in Hacıbayram Square, and place attachment, place dependence and place identity, which are used to measure the sense of place, in line with user needs. Within the scope of the method, in-depth interviews was conducted. With this method, the extent to which the field of study is a "quality place", how the renewal process affects the sense of place on the users, which variables that affect the sense of place on the users come to the fore is revealed in line with the user needs. As a result, Hacıbayram Square has turned into a place that is consumed quickly, not everyone can use it democratically, the traditional fabric is differentiated, values related to cultural life change, long-term uses do not occur, and meaningful social relations cannot be established. On the other hand, the religious qualities of the place, and positive feelings towards the place strengthen the place attachment, and sufficient usage areas, ease of access, mixed use of the place strengthen the place dependence. It has been determined that users' memories of the place, the high historical, symbolic and universal value of the place and ceremonial actions positively affect the place identity. According to these results, location-related suggestions were presented to help users embrace the place.

Keywords: Urban renewal, sense of place, environmental attributes, public space.

ÖZ

Tarihi kent merkezleri kentli için ticari, toplumsal ve kültürel imgeleriyle bir kamusal alan işlevi gören yerlerdir. Diğer yünden, küreselleşme ve kapitalizmin etkisiyle yenilenme ihtiyacı duyan tarihi kent merkezlerinde yer kaybının meydana gelmesi söz konusudur. Bu anlamda, tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun korunması önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yerin sahip olduğu çevresel özelliklerin, yer duygusunun ölçülmesinde kullanılan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği ile ilişkisini kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik olarak ortaya koymaktır. Yöntem kapsamında, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu yöntem ile çalışma alanının ne derece "kaliteli bir yer" olduğu, yenileme sürecinin kullanıcılar üzerindeki yer duygusunu ne yönde etkilediği, kullanıcılar üzerinde yer duygusunu etkileyen hangi değişkenlerin ön plana çıktığı kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda ortaya konmuştur. Sonuç olarak, Hacıbayram Meydanı'nın çabuk tüketilen, herkesin demokratik olarak kullanmadığı, geleneksel dokunun ve kültürel yaşama ilişkin değerlerin değiştiği, uzun süreli kullanımların oluşmadığı, anlamlı sosyal ilişkilerin kurulamadığı bir yere dönüştüğü görülmüştür. Diğer yünden, yerin sahip olduğu dini niteliklerin, yere karşı duyulan olumlu hislerin yer bağlılığını güçlendirdiği, kullanım alanlarının yeterli olmasının, erişimin kolay olmasının, yerin karma bir kullanıma sahip olmasının yer bağımlılığını artırdığı, kullanıcıların yere ilişkin anılarının, yerin tarihi, sembolik ve evrensel değerinin yüksek olmasının ve törensel eylemlerin yer kimliğini olumlu yönden etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, kullanıcıların yeri sahiplenmesine yardımcı olmak için yere yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kentsel yenileme, yer duygusu, çevresel özellikler, kamusal mekân.

This research was produced from the doctoral thesis conducted by the first author, under the supervision of the second author, at Ankara University, Institute of Science and Technology, Department of Landscape Architecture.

Received / Geliş Tarihi 26.10.2024

Revision Requested /
Revizyon Talebi 16.12.2024

Last Revision / Son
Revizyon 10.01.2025

Accepted / Kabul Tarihi 01.02.2025

Publication Date / Yayın
Tarihi 15.03.2025

Corresponding author / Sorumlu Yazar:
Başak YURTSEVEN

E-mail: basakyurtseven1@gmail.com

Cite this article: Yurtseven, B. & Oğuz, D. (2025). Evaluation of The Relationship Between Environmental Attributes and Sense of Place in Historical City Centers: The Case of Ankara-Hacıbayram Square. *PLANARCH - Design and Planning Research*, 9(1), 161-177. DOI:10.54864/planarch.1574017

Giriş

Kentlerin morfolojisi, mimarisi, kültürel yapısı ve kimliği değişim ve dönüşümlere bağlı olarak tarih boyunca aktarılmaktadır ve bu aktarılma sürecinde kentlerde çok katmanlı bir yapı oluşmaktadır. Kurulduktan sonra yerleşilmeye devam eden kentler, katmanlı kentler olarak ifade edilmektedir (Belge, 2023). Bu kentlerde yalnızca fiziksel ve arkeolojik bir katmanlaşmadan söz edilemez, aynı zamanda kültürler, hafıza, rutinler ve kullanımlar da kentlerde katmanlaşmaktadır (Belge, 2023). Kentler, yeni teknolojilerin gelişmesi, ulaşım, bilgi sistemlerinde meydana gelen yenilikler, küreselleşme, nüfus artışı, göçler ve kapitalizmin etkisiyle birlikte değişime ihtiyaç duyar olmuşturlardır (Grebler, 1964). Özellikle, bu değişim ve dönüşümlerden etkilenen yerlerin başında, tarihi kent merkezleri gelmektedir. Kevin Lynch (1972), bu merkezlerin yer duygusunu ortaya çıkardığını, bir zaman kolajı sunarak geçmiş, günümüze ve geleceğe taşıdığını ifade etmektedir. Bu tanımlama, tarihi kent merkezlerinin “yer” ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Yer (place), çevresel psikoloji, antropoloji, coğrafya, sosyoloji, psikoloji ve mimarlık gibi farklı disiplinlerde ele alınan bir olgudur (Canter, 1977). Mekânsal niteliği, ulaşılabilirliği ve estetik değeri yüksek, süreklilik içeren, bağlantıları güçlü mekânlar yer ile kurulan bağları güçlendirmektedir (Alver, 2007). Ancak zaman zaman eskleyen, yıpranan ve işlevini yitirmiş tarihi kent merkezleri, birtakım değişim ve dönüşümlere maruz kalmakta ve yer değişim gösterebilmektedir.

İşlevsel, fiziksel, sosyal ve ekonomik yenilemeyle birlikte, tarihi kent merkezleri iç içe geçen yeni bir kentsel yapılanma sürecine girerken, bu süreç yeni sorunların da başlangıcı haline gelmektedir (Akkar Ercan, 2016), çünkü yaşanan bu değişimler insan deneyiminde ve yer üzerinde dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu bağlamda, yerin meydana gelmesinde etkili olan birtakım niteliklerin ortadan kalkması olarak ifade edilen, aynı zamanda tarihi kent merkezlerinde gördüğümüz tektipleşmenin ürünü olarak nitelendirilen “yer kaybı (loss of place)” meydana gelmektedir (Relph, 1976, akt. Akkar Ercan, 2016). Norberg-Schulz (1980), ‘yer’sizleşen mekânı şu şekilde tariflemektedir: Bazı yerleşim yerlerinde yapılar belirli bir şekil-zemin ilişkisi kuramadığında, kentsel doku üzerine serbestçe yerleştirildiklerinde, kentsel peyzaj üzerinde oluşan yapay ağ içerisinde anlamını yitirmektedir, bu durum mekânsal strüktürlerin kaybolmasına ve insanların o ‘yer’e ait duygularının değişmesine neden olmaktadır. “Yer duygusu (sense of place)” olgusu, insan-çevre arasında ilişkinin kurulmasıyla ortaya çıkan; anlam, günlük deneyimler, kimlik ve tarihselliği içeren; yaşamı daha görünür hale getiren; bireylerin tüm ihtiyaçlarına ve duygularına cevap verme durumu olarak ifade edilmektedir (Norberg-Schulz, 1980; Relph, 1976). Lynch’e (2019) göre, yer duygusunun oluşumu çevresel imgeler/imajlar yoluyla gerçekleşmektedir. Çevresel imajlar, fiziksel çevre ve gözlemci arasında oluşan bir sürece bağlı oluşmakta, bu süreç “kimlik, yapı ve anlam” içeren üç bileşeni içermektedir (Lynch, 2019). Relph (1976) için yer duygusu, “fiziksel çevre, etkinlikler ve anlam” dan oluşmaktadır. Yer duygusunun varlığı, yalnızca yerin fiziksel niteliklerine değil, aynı zamanda yeni deneyimleyen insanların duyguları ve amaçlarına da dayanmaktadır (Jorgensen ve Stedman, 2001; Lewicka, 2010). Literatürde yer duygusu, “yer bağlılığı (place attachment), yer bağımlılığı (place dependence) ve yer kimliği (place identity)” üzerinden tartışılmaktadır (Jorgensen ve Stedman, 2001; Williams vd., 1992; Lewicka, 2010; Lalli, 1992).

Yer duygusunun zamana ve küresel faktörlere bağlı olarak değişimi kaçınılmazdır. Yer duygusunu oluşturan bazı niteliklerin

de bu süreçte değişim geçirmesi beklenen bir durum olmalıdır. Burada önemli olan tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun nasıl korunması ve sürdürülmesi gerektiğidir. Ancak zaman zaman kentsel yenileme süreçleri tarihi kent bütününde parçalanma, toplumsal dönüşüm ve refah dağılımındaki dengesizlikleri de beraberinde getirmektedir.

Norberg-Schulz (1993) “The Concept of Dwelling” adlı kitabında, günümüz kentlerinin giderek değişmeye başladığını, insanların ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamadığını ifade etmektedir. Bu kapsamda, yenileme sürecinde, kullanıcı ihtiyaçlarının yer duygusu üzerindeki etkisinden bahsetmek gerekmektedir. Özellikle, insanların bağlanabilecekleri, ilişki kurabilecekleri, kendileriyle özdeşleştirebilecekleri ve hatırlayacakları, fiziksel ve sosyal özellikleri ile kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan yerler, hem insan-çevre arasındaki bağın kurulması hem de yer duygusunun oluşması açısından önem taşımaktadır (Williams vd., 1992). Maslow’un (1954) ortaya koymuş olduğu “İhtiyaçlar Hiyerarşisi teorisi”, insanların hedeflerini gerçekleştirmek için birtakım istek, beklenti ve ihtiyaçlarının olduğu ve bunların farklı bir şekilde kategorize edilebileceğini vurgulamaktadır. Çevresel psikoloji çalışmalarında, insan-yer ilişkisinin nasıl kurulduğu ve kentsel mekânın sunduğu niteliklerin neler olduğu ve olması gerektiği sorgulanmaktadır. Bu kapsamda ele alınan çalışmaların başında, PPS’nin (Project for Public Spaces -Kamusal Mekânlar İçin Projeler) ortaya koymuş olduğu, başarılı kentsel mekânları yer bağlamında ele alan çalışmaları ön plana çıkarmaktadır (PPS, 2000; Whyte, 2000). İnsan-yer ilişkisini inceleyen araştırmalar, yerin sunduğu fiziksel ve sosyal niteliklerin yer duygusunu güçlendirdiğini ortaya koymuştur (Prohansky, 1983). Özellikle, çevresel psikoloji disiplini, insan-yer ilişkisinin hangi temellere dayandığını, çevrelerin sunmuş olduğu niteliklerin neler olduğunu veya olması gerektiğini incelemektedir (Prohansky, 1983). Bu bağlamda, çalışma, kentsel yenileme sürecine dahil olan tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun geliştirilmesi ve korunması sürecinde, yerin yalnızca fiziksel olarak değil, sosyal ve kültürel anlamda çok boyutlu olarak değerlendirilmesini savunmaktadır, çünkü kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda tasarlanmış yerlerin sunduğu çevresel nitelikler, yer duygusunun tespit edilmesinde önem taşımaktadır. Çalışmanın amacı, binlerce yıllık tarihi birikimi ile farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, özgün yapısını korusa bile yenileme sürecinde büyük ölçüde bozulmalara maruz kalmış Ankara-Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, yenileme sonrası yerin sahip olduğu çevresel (konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme) özelliklerin (Maslow, 1954; Whyte, 2000; Marcus ve Francis, 1990; PPS, 2000), yer duygusunun ölçülmesinde kullanılan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği (Jorgensen ve Stedman, 2001; Lewicka, 2010; Lalli, 1992; Williams ve Vaske, 2003) ile ilişkisini kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik olarak ortaya koymaktır. Çalışmanın amacı ve hedefleri doğrultusunda, tartışılacak araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

1. Yenileme sonrası, bir “yer” olarak Hacıbayram Meydanı’nın kullanıcılara sunduğu konfor/görsel imaj, erişim/ulaşılabilirlik, kullanım/etkinlikler ve sosyalleşme boyutları kentsel mekânda nasıl farklılaşmaktadır?

2. Kullanıcılar üzerinde yer bağlılığını, yer bağımlılığını ve yer kimliğini etkileyen hangi değişkenler ön plana çıkmaktadır?

Araştırmada, yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sosyal ve fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesi, yer duygusunun ölçülmesi kapsamında ele alınan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliğinin günümüzde kullanıcılar üzerinde nasıl tanımlandığının ortaya çıkarılması, yerin sunduğu çevresel

özelliklerin yer duygusu ile ilişkisini ortaya çıkaracak olup, tasarım ve planlama sürecinin analiz aşaması için pratik fayda sağlanacağı öngörülmektedir. Buna ek olarak, çalışma tarihi kent merkezlerindeki yer duygusunun zaman içerisinde değişen siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal şartlara bağlı olarak dönüşümünü ortaya koymayı, bununla birlikte kentsel tasarım süreçlerinin analiz aşamasına yol göstermeyi amaçladığı için önemlidir. Bu bağlamda, geleceğe yönelik olarak yapılacak kentsel yenileme projeleri kapsamına dahil vizyon ve yönetim planlarında “yer duygusu” olgusunun oluşturulmasına yönelik bir farkındalık oluşması düşünülmektedir.

Kuramsal Çerçeve

Yer Duygusu ve Kullanıcı İhtiyaçları İlişkisi

“Yer duygusu”, yaşayan çevrelerin meydana gelmesinde ve sürdürülebilir bir toplumun inşa edilmesinde önemli bir parametredir. Aynı zamanda, ikamet eden insanların fiziksel çevreyi özümsemesi ve algılaması olarak da tanımlanmaktadır (Relph, 1976). Güçlü bir yer duygusu, ikamet eden bireyler ve belirli bir yer arasındaki güçlü bir etkileşim sonucu meydana gelmektedir (Relph, 1976). Yer duygusu, uzun yıllar boyunca farklı disiplinler tarafından sorgulanmış, geniş kapsamlı ve çok yönlü anlamlandırmalara açık bir olgu olmuştur. Hümanistik coğrafyada, sosyolojide ve mimarlık/kentsel tasarımda yer duygusu olgusuna ilişkin farklı bakış açıları bulunmaktadır. Özellikle, kentsel tasarım disiplininde, yer duygusuna yönelik araştırmalara sahip olan, Trancik (1986), mekân belirli bir amaca yönelik, “fiziksel anlamda pek çok bağlantıya sahip ve sınırlanmış bir boşluk olarak tanımlarken, mekânın kültürel ve bölgesel içeriklerle donandığında yer halini aldığı”, aynı zamanda çevresel özellikleriyle tek olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda yer duygusu bu katmanların iç içe geçmesiyle meydana gelmektedir. Buna ek olarak, Trancik (1986), kentsel mekânlarda işlevini ve anlamını yitiren bölgeler için, “yitik mekânların yeniden bulunması” kuramını geliştirmiştir. Tasarımlar, şekil-zemin ilişkisi, bağlantı ve yer yaklaşımının bir arada ele alınmasıyla yer duygusunun oluşabileceğini vurgulamaktadır (Trancik, 1986). Relph (1976) yer duygusuna odaklanarak, kentsel mekânlarda yer duygusunu biçimlendiren üç temel nitelik olduğunu ifade etmektedir. Fiziksel çevre (physical setting), etkinlikler (activities) ve anlam (meaning) yer’in oluşumunda ve yer duygusunun değerlendirilmesinde önemli bileşenlerdir (Relph, 1976).

İnsan-yer ilişkisinin kurulmasında, insanların bağlanabilecekleri, aidiyet kurabilecekleri, hatırlayacakları ve çevresel nitelikleriyle kullanıcı gereksinimlerini göz önünde tutan yerler önemlidir (Williams vd., 1992; Tekeli, 2003). Bununla birlikte, değişik kültür ve sosyal yapılarla sahip insanları içinde barındıran, bunun yanı sıra kendine özgü gelenek, görenek, ritüellere sahip, bir toplumda birikim haline gelmiş farklı yaşam biçimleri ve alışkanlıkları barındıran bu yerler, yer duygusunun oluşmasına, insanların bir araya gelerek çeşitli etkinliklerin gerçekleştirilmesine, bunun sonucunda sosyalleşmesine olanak tanımaktadır (Koca, 2005). Bu nedenle yerler, yalnızca fiziksel çevresiyle değil, insanların anıları ve deneyimleri sonucu aitlik duygusu oluşturan sosyal özellikleriyle de düşünülmelidir (Williams vd., 1992). Bu bağlamda, yer duygusunun yaratılmasında insanların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır (Ertürk, 2019).

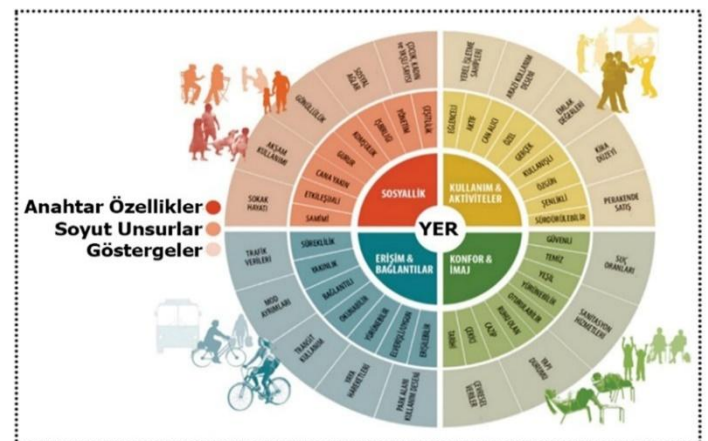
Maslow’un (1954) İhtiyaçlar Hiyerarşisi teorisine göre, insanların bir yer içindeki yaşamının fizyolojik, toplumsal ve psikolojik rahatsızlıklara uğramadan karşılanması gerekmektedir

(Maslow, 1954). İnsanlar ihtiyaçlarını gerçekleştirmek için etraflarındaki çevreyi de göz önünde bulundurmaktadır, çünkü tüm ihtiyaçlar insanların davranışlarını etkilediği gibi, davranışların da eyleme dönüşmesi için gerekli yerlerin oluşması gerekmektedir (Whyte, 2000). Yer duygusu, kullanıcı gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır (Whyte, 2000; Marcus ve Francis, 1990). Yer duygusu olgusuna yönelik yapılan araştırmalar, yerin kullanıcı ihtiyaçlarını karşılaması sonucu o yere özel bir yer duygusu geliştirmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir (Kyle vd., 2005; Williams vd., 1992). İnsan ve yer arasında yaratılan bu etkileşim, yere anlam yüklenmesine, dolayısıyla yer duygusunun yaratılmasına yardımcı olmaktadır (Jorgensen ve Stedman, 2001).

Yerlerin Sunduğu Çevresel Niteliklerin Kentsel Mekân Kalitesi Üzerindeki Etkisi

İnsan-yer ilişkisini inceleyen araştırmalar, yerin sunduğu fiziksel ve sosyal niteliklerin yer duygusunu güçlendirdiğini ortaya koymuştur (Prohansky, 1983). Özellikle, çevresel psikoloji disiplini, insan-yer ilişkisinin hangi temellere dayandığını, çevrelerin sunmuş olduğu niteliklerin neler olduğunu veya olması gerektiğini incelemektedir (Prohansky, 1983). Günümüze kadar yapılan araştırmalar, yerin, çevresel özelliklerin birleşimi doğrultusunda değerlendirildiğini ifade etmektedir (Prohansky, 1983). Prohansky (1983) ise, “yapılandırdığımız fiziksel çevrenin, fiziksel olduğu kadar sosyal bir olgu” olduğunu belirtmektedir. Kuramcılarının bu çalışmalarından elde ettikleri sonuçlar, insan davranışlarının belirli gereksinimleri doğrultusunda yerin sunduğu çevresel özelliklere bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Son zamanlarda kentsel mekânlar, hem fiziksel hem de sosyal özellikleri de içinde barındıracak şekilde ele alınmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar, “yer” olgusu içinde incelenmektedir (Whyte, 2000; PPS, 2000). Bu araştırmaların en önemli örnekleri arasında, PPS’nin (Project for Public Spaces - Kamusal Mekânlar İçin Projeler) kentsel mekânları, “yer” bağlamında ele alarak, bu kapsamda çeşitli kriterler geliştirmesidir (Whyte, 2000; PPS, 2000). Whyte’nin (2000) kurucusu olduğu PPS, 1975 yılında kurulmuştur ve 2000’den fazla kentsel mekân üzerinde “yaşayan yerler” için kriterler oluşturmuştur. Bu kriterler; “sosyalleşme, kullanım ve etkinlikler, erişim ve bağlantılar, konfor ve imaj”dır (Whyte, 2000). Belirtilen her kriter, insan-yer ilişkisinin kurulmasında gerekli olan göstergeleri tanımlamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Başarılı kamusal yerlerde olması gereken özellikler (PPS, 2000)

Yer Duygusunun Ölçülmesi

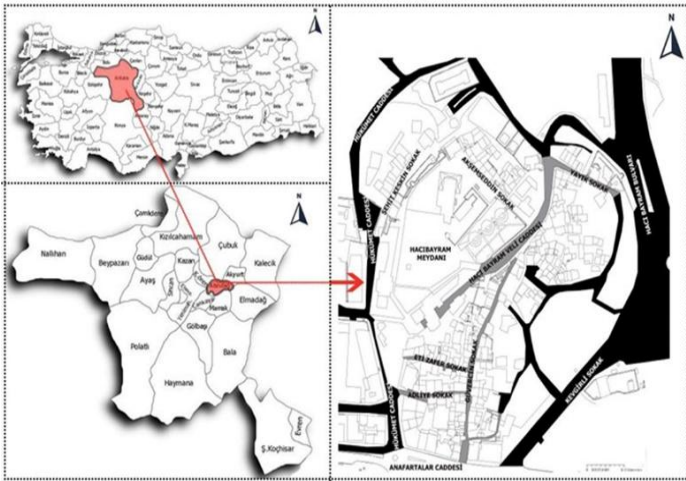
Kentsel mekânlarda yer duygusu “yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği” olarak üç alt kavram üzerinden değerlendirilmektedir. (Jorgensen ve Stedman, 2001). 2001

yılında yapılan bu sınıflandırma yer duygusunu, “yer bağlılığı, yer kimliği ve yer bağımlılığı” kavramlarının hepsini kapsayıcı bir çerçeve olarak ele alındığını ve yer duygusunun bu sınıflandırma üzerinden ölçüldüğünü göstermektedir (Jorgensen ve Stedman, 2001; Hidalgo ve Hernandez, 2001; William ve Vaske, 2003). Yer bağlılığı, insan ve yer arasında oluşan duygusal bağ (emotional attachment) olarak tanımlanmaktadır (Altman ve Low, 1992; Hidalgo ve Hernandez, 2001). Yer bağlılığı, yaşam boyunca değişen kültürel, sosyal ve bireysel ilişkilerin derinliğine bağlı olarak duygusal bağın biçimlenmesine neden olmaktadır (Tuan, 1974; Altman ve Low, 1992). Yer bağımlılığı, insanların istedikleri, yapmaktan keyif duydukları etkinliklerin, insanların ihtiyaçlarını ne düzeyde karşıladığı, fiziksel çevrenin sunduğu özelliklerin bu duruma ne düzeyde cevap verdiği ile ilişkilidir (Stokols ve Shumaker, 1981; Williams ve Vaske, 2003). Yer bağımlılığının oluşmasında işlev/fonksiyon ön plandadır (Williams ve Vaske, 2003). Kentsel açık yeşil alanlar ve ortak kullanım alanları içinde meydana gelen birliktelikler yerin işlevsel getirisi için önemlidir (Stokols ve Shumaker, 1981; Williams ve Vaske 2003). Yer kimliği, insanların bir yere karşı oluşturduğu sembolik ve duygusal bir bağlılığı vurgulamaktadır (Williams vd., 1992; Inglis vd., 2008).

Materyal ve Yöntem

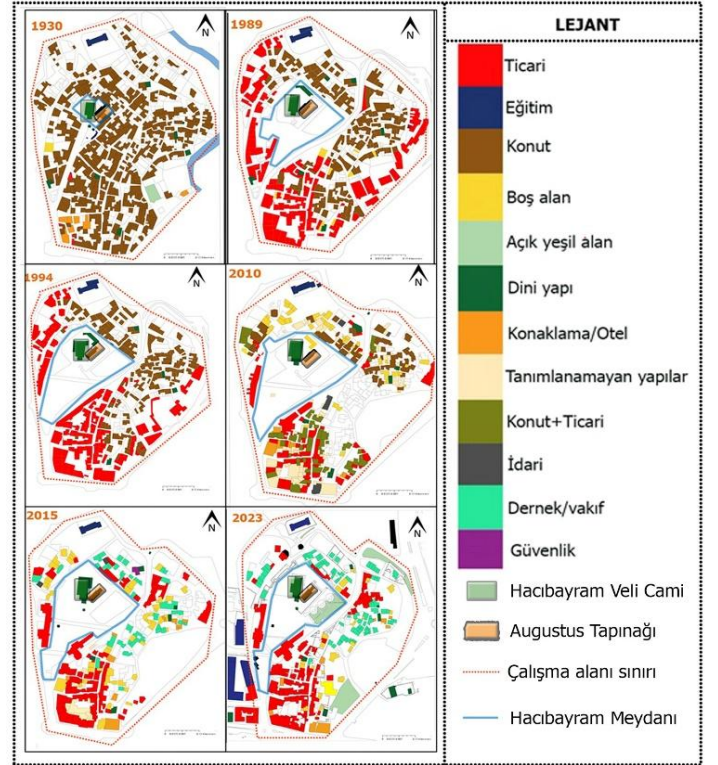
Materyal

Araştırma alanı, “Hacıbayram Meydanı ve çevresi” olarak seçilmiştir. Hacıbayram Meydanı, Hacıbayram Mahallesi içinde yer almaktadır. Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin kuzeyinde, Bentderesi, Hükümet ve Anafartalar Caddeleri ile Kevgırlı Sokak arasında bulunmaktadır (Şekil 2). Hacıbayram Meydanı ve çevresi, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında, meydan anlayışı ile çevresindeki yapıların yıkılıp değişikliğe uğrayan, yapısal, kültürel ve tarihi değere sahip bir alan konumundadır.

Şekil 2. Çalışma Alanı Sınırı

Çalışma alanının seçilme nedenleri, belediye tarafından kentsel yenileme uygulamalarının gerçekleştirildiği bir mekân olması, Geniş kamusal açıklıkları ve düğüm noktalarını içermesi, halen halk tarafından yoğun bir biçimde kullanılıyor olması, Ankara'nın arkeolojik kalıntılarını, geleneksel kent dokusunu ve Erken Cumhuriyet Dönemi mimari yapılarını içeriyor olması, belirli bir kentsel kimliğe sahip olmasıdır. Augustus tapınağı kalıntıları ile birlikte yer alan Hacıbayram Veli Cami ve Türbesinin topografyası, yerin ulaşım ve dolaşım kanallarında odak niteliği taşıması, dini açıdan sembolik bir bölge olması meydanın değerini artırmaktadır (Şekil 3).

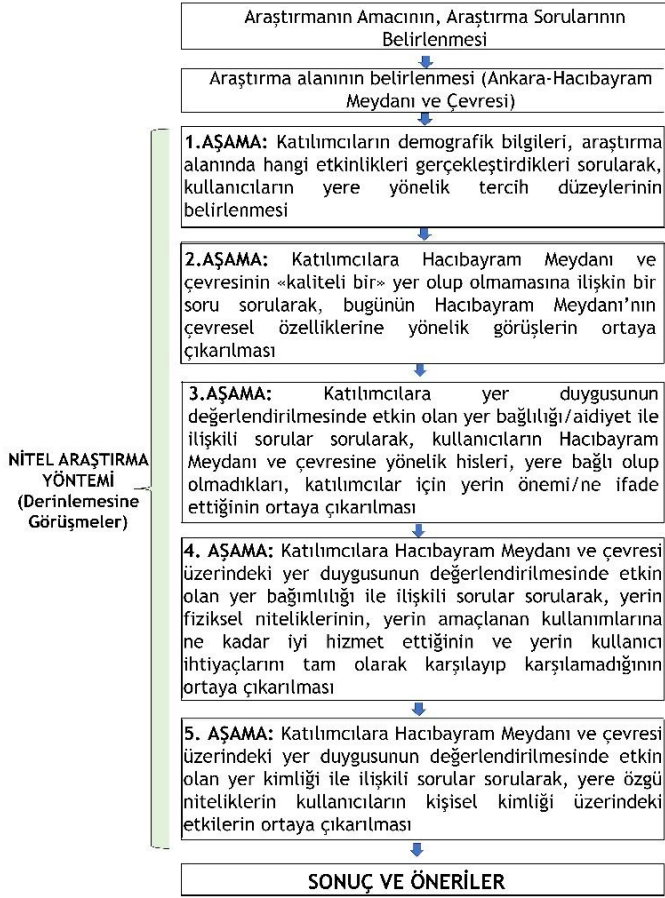

Şekil 3. Hacıbayram Meydanı ve Çevresinin 1930-2023 Yılları Arasındaki Arazi Kullanım Analizi ve Önemli Kimlik Yapıları

Başarılı yerlerin sunduğu çevresel özellikler ile ilgili değerlendirmelerde, PPS'nin (Project for Public Spaces - Kamusal Mekânlar İçin Projeler) kentsel mekânları, “yer” bağlamında ele alarak hazırladığı kılavuzdan yararlanılmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizinde, Google Earth, MAXQDA, Photoshop, AutoCAD gibi programlar kullanılmıştır. Araştırmada, resmî gazeteler, eski gazete ve dergiler, tarihi haritalar, imar planları, seyahatnameler, gezgin ve seyyah notları, hükümet/belediye raporları, fotoğraf arşivleri de incelenmiş, yere yönelik bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Bunun dışında araştırmada nitel araştırma kapsamında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gözlem araştırmaları yapılmış, gözlemler günün farklı saatlerinde hafta içinde ve hafta sonunda yapılan fotoğraf çekimleriyle somutlaştırılmıştır. Aynı zamanda yapılan fotoğraf görüşmeleri için formlar hazırlanmış, görüşmeler esnasında ses kayıt cihazının kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntem kurgusu, kentsel yenilemeden sonra Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilerek, yer duygusu ile ilişkisini (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) belirlemeye yönelik oluşturulmuştur. Bununla birlikte araştırma, yer duygusunun bu yerdeki zorunlu (yaşayanlar ve çalışanlar) ve gönüllü kullanıcılar (Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçiler-turistler kapsamı dışı bırakılmıştır) için ne ifade ettiğinin tespit edilmesi üzerine temellenmektedir. Değerlendirme aşamasında belirlenecek sorun ve potansiyeller ışığında Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer duygusunun korunması ve sürdürülebilmesine yönelik tartışma ve sonuçlar sunulacaktır. Araştırma, nitel araştırma tasarımına dayanmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Araştırma Tasarımı

Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Derinlemesine görüşmeler: Araştırmada, derinlemesine görüşme yapılacak katılımcılar, amaçlı örneklem yönteminden ölçüt örnekleme kullanılarak belirlenmiştir. Patton'a (2018) göre, amaçlı örneklem yöntemi, araştırmanın amacına yönelik daha derin bir araştırma yapılmasına imkân tanımaktadır. Araştırmada, görüşme yapılacak hedef grup; Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'nde yaşayanlar, çalışanlar ve Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçiler olarak belirlenmiştir. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Alt Etik Kurulu'na başvuru yapıldığında, 09.01.2023 toplantı tarihi, 01 toplantı numarası, 02 karar numarası (56786525-050.04.04-791473) raporu ile araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir. Derinlemesine görüşme yapılacak katılımcılar, yere yönelik bilgi sahibi olan, uzun yıllar o yerde vakit geçirmiş veya geçirmekte olan kişileri de kapsayacağından, gönüllülere 18 yaş üstü sağlıklı yetişkinlerin yanı sıra "65 yaş üstü bireyler" de dahil edilmiştir. Böylece, yerin geçmişine dayalı bilgiler edinilebilmesi düşünülmüştür. Bununla birlikte, katılımcılara, yeri iyi bilen tanıdıkları olup olmadıkları sorulmuş ve kartopu örnekleme tekniği ile örneklem sayısı genişletilmiştir. Araştırmada, katılımcı sayısının belirlenmesi sürecinde bu kriterlere dikkat edilmiş, yeni kodların oluşmadığı ve görüşmelerin birbirini tekrar etmeye başladığı noktada derinlemesine görüşmeler sonlandırılmıştır. Patton'a (2018) göre, katılımcı sayısının belirlenmesinde mutlak bir kural bulunmamaktadır ve katılımcı sayısının "araştırmanın amacına ve araştırmada erişilmek istenen verilere göre" değişiklik gösterebilmektedir. Ancak "veri doygunluğu ve yeterliliği" bir kriter olarak alınabilmektedir (Creswell, 2013). Creswell'e (2013) göre, derinlemesine görüşmelerde verilerin tekrar etmeye

başlaması ile veri doygunluğunun sağlandığı kabul edilmektedir. Araştırma kapsamında ulaşılabilen 24 gönüllü katılımcı ile görüşmeler tamamlanmıştır.

Görüşme sorularının belirlenmesi kapsamında, yerin yenileme sürecinde görev alan veya yenileme sürecini bilen uzman kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma konusu disiplinler arası bir konuyu içerdiğinden dolayı, kullanıcıların soruları daha iyi anlamaları amacıyla çevresel psikoloji alanında ve kent sosyolojisi alanında uzman kişilerden yardım alınmıştır. Pilot çalışma sonrası, tam olarak anlaşılmayan sorular görüşme formundan çıkarılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, "2023 yılı Ocak-Nisan ayları arasında" yüz yüze olarak, Hacıbayram Meydanı'nda ve yakın çevresinde, gerektiğinde, çalışanların iş yerlerinde yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 45 dakika sürmüştür. Aynı zamanda, görüşmelere başlamadan önce, katılımcılardan izin istenerek, görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Çözümlenen verilerin, Word programı üzerinde dokümantasyonu yapılmıştır. Word programında dokümantasyonu yapılan verilerin üzerinde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Ardından, her katılımcı için ayrı ayrı hazırlanan dosyalar "MAXQDA 20.4.0" nitel analiz programına yüklenmiş, analiz sürecinde, "betimsel analiz ve içerik analizi tekniğinden" yararlanılmıştır. Veri analizi süreci kavramsal çerçeveye göre belirlenen temalar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, içerik analizi ile kavramların ve ilişkilerin daha iyi açıklanması hedeflenmiştir. Bu nedenle, bir temanın altında birleşen kategorilerin, kodların ve alt kodların daha net bir şekilde ortaya çıkması sağlanmıştır. Bu araştırmada, "genel bir çerçeve içerisinde yapılan kodlama biçimi" kullanılmıştır. Bu kodlama biçimine göre, verilerin analizinden önce genel bir kavramsal yapı oluşturulmakta ve bu yapıya göre kodlamalar yapılmaktadır. Bununla birlikte, ortaya çıkan yeni kodlar da kod listesine eklenerek analize devam edilmektedir. Böylece, bir taraftan kod listesi genişletilirken, bir taraftan da tümevarımcı bir analiz gerçekleştirilmiş olur. Araştırmada belirlenen kodlar, ön araştırmalar neticesinde kabaca belirlenen kodlarla ilişkilendirilmiş ve kodlamanın son hali oluşturulmuştur. Kodlamalar sırasında herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Oluşturulan kod sistemi, tema, kategori, ana kod, alt kod şeklinde gerçekleştirilmiştir. Temaların belirlenmesinde, katılımcıların yanıtları dikkate alınmış, verilen cevaplara içerik analizi uygulanmıştır. Temalar, araştırma amacına yönelik belirlenen araştırma sorularını kapsarken, kategoriler, ana kodlar ve alt kodlar araştırma sorularına gelen yanıtların içerik analizine tabi tutulması sonucu belirlenmiştir. MAXQDA 2020 analiz aracına, 24 katılımcının dosyaları ayrı ayrı yüklenmiş ve araştırma sorularına yönelik olarak 4 tema başlığı oluşturulmuştur. Bunlar, çevresel özellikler, yere bağlılık/aidiyet, yere bağımlılık ve yer kimliği olarak belirlenmiştir. İçerik analizinin son aşamasında, bulgular yorumlanmış ve sonuçlar ortaya konmuştur. Bulgular bölümünde, sonuçlar birden fazla şekilde görselleştirilerek sunulmuştur. Nitel analiz sürecinde, frekans tabloları, kod-alt kod frekans grafikleri, tek vaka modellemesi, iki vaka modellemesi kullanılmıştır. Kullanılan yazılım programı, verilerin sistematik olarak analiz edilmesini sağlayarak geçerliliğin ve güvenilirliğin artmasında etkili olmuştur (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bununla birlikte, araştırmanın veri kaynaklarının, örneklem seçiminin ve bulguların ayrıntılı olarak ifade edilmesi aktarılabirlik şartını yerine getirmektedir. Araştırmada, araştırmacı ve katılımcı arasında işbirlikçi etkileşim yaratılmış olup, güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak, kodlayıcılar arası güvenlik kontrolü için, aynı dosyalardaki metinler 2 haftalık arayla 2 kez MAXQDA analiz aracına yüklenmiştir. Böylece kodlamalar arasındaki farklılıklar ortaya çıkarılarak, tutarsızlıkların giderilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, bazı ifadelerin aynı anda birden fazla koda dâhil edilmesine karar verilmiştir. Sonuç

olarak, 3. kez nihai kodlama yapılarak, kodlar doğrulanmıştır. Araştırmada, yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 4 ay içerisinde tamamlanmış olup, veriler kapsayıcı ve doğru bir biçimde ortaya konarak, güvenilirlik artırılmıştır. Araştırma etik kurallar çerçevesinde geliştirilmiştir, bu açıdan geçerlik ve güvenilirlik pozitif yönde etkilenmiştir.

Bulgular

Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Yeri Kullanım Tercihleri

Derinlemesine görüşmeler, iki hedef grup altında değerlendirilmiştir. Derinlemesine görüşme yapılan 12 katılımcı, bölgede yaşayan ve çalışanları (zorunlu kullanıcılar), diğer 12 katılımcı ise Ankara'nın farklı ilçelerinden gelen ziyaretçileri (gönüllü kullanıcılar) kapsamaktadır. Toplamda 24 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir (Tablo 1). Katılımcıların, yaş dağılımlarına bakıldığında, 60-69 yaş aralığı, %50 oranla en yoğun kategoriyi oluşturmaktadır. Katılımcılar ağırlıklı olarak lise mezunudur. Çalışanların çalışma süresi en düşük 15 yıl, en yüksek 60 yıldır. Çalışanlar, alanda her gün bulunmaktadır. Ziyaretçilerin çoğunluğu alanı 1-2 saat ve 2-3 saat aralığında kullanmaktadır. Ziyaretçiler alanı %25 oranla ayda en az 1 gün ziyaret etmektedir. Katılımcıların meydan ve çevresinde yaptığı etkinlikler/aktiviteler, dini yapılarda ibadet etmek, işe gitmek, açık havada vakit geçirmek, alışveriş yapmak, oturup sohbet etmek, arkadaşlarla buluşmak, yemek-içmek olarak tespit edilmiştir. Bölgede en çok yapılan etkinlik dini yapılarda ibadet etmek olurken, işe gitmek ve açık havada vakit geçirmek sıklıkla yapılan etkinlikler arasındadır.

Hacıbayram Meydanı ve Çevresinin Çevresel Özelliklerine Yönelik Bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kaliteli bir çevre olup olmadığı sorulmuş, katılımcılardan yerin çevresel özelliklerine yönelik ne düşündüklerinin ifade edilmesi istenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, çevresel özellikler ana temasının altına "kaliteli çevre kategorisi" kodlanmıştır. Kaliteli çevre kategorisi ise konfor/rahatlık, kimlik ve imaj, ulaşım ve erişim, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme olarak 5 ana kod başlığı altında toplanmıştır (Tablo 2).

	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim Düzeyi	Bulunma Durumu
K1	Erkek	63	Emekli Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K2	Erkek	60	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K3	Erkek	68	Emekli Esnaf	İlkokul mezunu	Çalışan
K4	Erkek	33	Berber	Ortaokul m.	Çalışan
K5	Erkek	71	Kuru Kahveci	Lise mezunu	Çalışan/ Yaşayan
K6	Erkek	66	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K7	Erkek	68	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K8	Erkek	60	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan/ Yaşayan
K9	Erkek	68	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan/ Yaşayan
K10	Erkek	69	Esnaf Bakkal	Ortaokul mezunu	Çalışan

K11	Erkek	68	Emekli İşçi	Ortaokul mezunu	Ziyaretçi
K12	Kadın	25	Öğrenci	Lise mezunu	Ziyaretçi
K13	Erkek	35	Esnaf	Önlisans mezunu	Çalışan
K14	Kadın	42	Satış Sorumlusu	Lise mezunu	Ziyaretçi
K15	Erkek	65	Emekli Memur	Üniversite mezunu	Ziyaretçi
K16	Erkek	40	Kunduracı	Ortaokul mezunu	Ziyaretçi
K17	Erkek	53	İşçi	İlköğretim mezunu	Ziyaretçi
K18	Kadın	50	Öğretmen	Üniversite mezunu	Ziyaretçi
K19	Erkek	61	Emekli	Yüksekokul mezunu	Ziyaretçi
K20	Kadın	23	Öğrenci	Lise mezunu	Ziyaretçi
K21	Kadın	54	Ev hanımı	Önlisans mezunu	Ziyaretçi
K22	Erkek	40	Emekli Memur	Yüksekokul mezunu	Ziyaretçi
K23	Erkek	68	Emekli	Lise mezunu	Ziyaretçi
K24	Erkek	72	Saatçi	Ortaokul mezunu	Çalışan

Tablo 2. Hacıbayram Meydanı ve Çevresinin Çevresel Özelliklerine Yönelik Oluşturulan Kod Listesi

Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar
Çevresel Özellikler	Kaliteli Çevre	Konfor/ Rahatlık	Donatıların konforu
			Zemin döşemeleri
			Oturma elemanları
			Bilgilendirme/ yönlendirme levhaları
			Yeşil alanlar
			Altyapı
			Temizlik/bakım
			Yerin manevi nitelikleri
			Güvenlik
			Kimlik ve İmaj
Tarihi ve kültürel dokuda değişim			
Turizm değeri			
Okunabilirlik			
Ulaşım ve Erişim	Erişilebilirlik	Otopark yeterliliği	
		Elverişlilik	
		Mekânların kullanışlı olması	
Kullanım ve Etkinlikler	Sosyalleşme	Yapılan etkinlikler	
		Yerin popüleritesi	
		Yerin kullanım kapasitesi	
		Davranış biçimleri	
		İnsanlarla etkileşim	
Sosyal yapının değişimi			

Konfor/rahatlık kodunda güvenlik ön plana çıkmıştır. Güvenlik konusunda gönüllü kullanıcılar daha fazla görüş bildirmiştir. Zorunlu kullanıcılar meydana yer alan Mobese kameralarının güvenliği sağladığını, ANFA elemanlarının alanda sürekli bulduklarını, ancak yeterli gelmediğini belirtmektedirler. Konut kullanımının azalması, çevrede yer alan ticari mekânlar ve kamu kurumlarından dolayı, meydan ve çevresinde gece-gündüz arası kullanım yoğunluğu farklılaşmaktadır. Kimlik ve imaj

kodunda, görsel uygunluk ve tarihi/kültürel dokuda değişim ön plandadır. Görsel uygunluk daha çok zorunlu kullanıcılar tarafından kodlanmıştır. Yere yapılan müdahaleler sonucunda yapıların görseleliğinin değiştiğini, meydan çevresindeki bazı geleneksel evlerin yıkılarak meydanın imgesinin farklılaştığını ifade etmişlerdir. Bu kullanıcılar alanda uzun süre geçirmiş bireyler olmakla birlikte, yaş ortalamaları 50 yaş ve üzeridir. Tarihi/kültürel dokuda değişim konusunda, gönüllü kullanıcılar eski Ankara evlerinin korunduğunu vurgularken, zorunlu kullanıcılar alana özgü geleneksel yapıların tamamen değiştiğini dile getirmektedir. Ulaşım ve erişim kodunda, erişilebilirlik ve otopark yeterliliği ön plandadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin merkezi bir nitelik taşımasından dolayı, kentin tüm bölgelerinden ulaşım kolayca sağlanmaktadır. Meydanın çevresinde bulunan yürüyen merdivenlerin ve asansörlerin alana erişimi kolaylaştırdığı, 65 yaş ve üstü zorunlu/gönüllü kullanıcılar tarafından vurgulanmaktadır. Otopark yeterliliği alt kodunda en çok zorunlu kullanıcılar görüş bildirmişlerdir. Özellikle, özel günlerde park yerlerinin yetersiz geldiği vurgulanmaktadır. Kullanım ve etkinlikler kodunda, yapılan etkinlikler ve mekânların kullanışlı olması ön plandadır. Yenileme sonrası ve pandemi süreci ile beraber alanda çok fazla etkinlik yapılmamakta, bu tarz eylemler çoğunlukla Hamamönü'nde gerçekleşmektedir. Zorunlu kullanıcılar, pandemi sürecinden önce meydana 1 veya 2 kez iftar çadırlarının kurulduğunu, ilahilerin dinletildiğini ifade etmişlerdir. Gönüllü kullanıcılar ise alanda yapılan en yoğun etkinliğin hayır ve yardım amaçlı dağıtımların yapılması olduğunu dile getirmişlerdir. Buna ek olarak meydanın çevresinde yer alan aşıevlerinin ve dernek/vakıfların belirli gün ve saatlerde yardıma muhtaç bireylere ücretsiz yemek vermesi, kermesler düzenlenmesi bu dağıtımlara örnek gösterilebilir. Sosyalleşme kodunda, insanlarla etkileşim alt kodu ön planda olmakla birlikte, çoğunlukla gönüllü kullanıcılar tarafından bahsedilmektedir. Bazı zorunlu ve gönüllü kullanıcılar, alanda, insanlarla iyi ilişkilerin kurulamamasını güven eksikliğine bağlamakta, bu durumun zaman zaman huzursuzluk hissi yarattığını vurgulamaktadır. Diğer yandan, gönüllü kullanıcılar alanda kolay arkadaşlıklar kurduklarını ifade etmektedir. Kullanıcılar alanı çoğu zaman hafta sonları aileleri veya arkadaşlarıyla, hafta içleri öğle vakitlerinde bireysel olarak kullanmaktadır. Ayrıca, alanda bulunan kültür merkezi, dernek/vakıflar belli günlerde eğitim amaçlı kurslar (Osmanlıca dil eğitimi, Kuran kursları vb.), toplantılar düzenlemekte, Pazar günleri tur otobüsleri ile çoğunlukla Ankara dışından gelen gruplar tarafından tercih edilerek, meydana bir etkileşim ortamı yaratılmaktadır (Şekil 5).

Çevresel özellikler temasında en çok bahsedilen kodlar; «güvenlik, insanlarla etkileşim, erişilebilirlik, otopark yeterliliği, görsel uygunluk, yapılan etkinlikler, tarihi/kültürel dokuda değişim» kodları olarak belirlenmiştir (Şekil 6).

Tüm katılımcıların çevresel özellikler temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, kaliteli çevre kategorisinde en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, güvenlik (f:20), insanlarla etkileşim (f:19), erişilebilirlik (f:19), otopark yeterliliği (f:19), görsel uygunluk (f:16), yapılan etkinlikler (f:14), tarihi ve kültürel dokuda değişim (f:13), yerin manevi nitelikleri (f:10) olarak belirlenmiştir.

TEMA: Çevresel Özellikler	Kategori	Ana Kodlar	Alt Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
					Kaliteli çevre	Konfor/Rahatlık
		Yerin manevi nitelikleri	10	8	3	
		Oturma elemanları	9	-	9	
		Altyapı	6	5	1	
		Bilgilendirme/yönlendirme levhaları	4	1	3	
		Temizlik/bakım	4	-	6	
		Yeşil alanlar	4	-	4	
		Zemin döşemeleri	1	-	1	

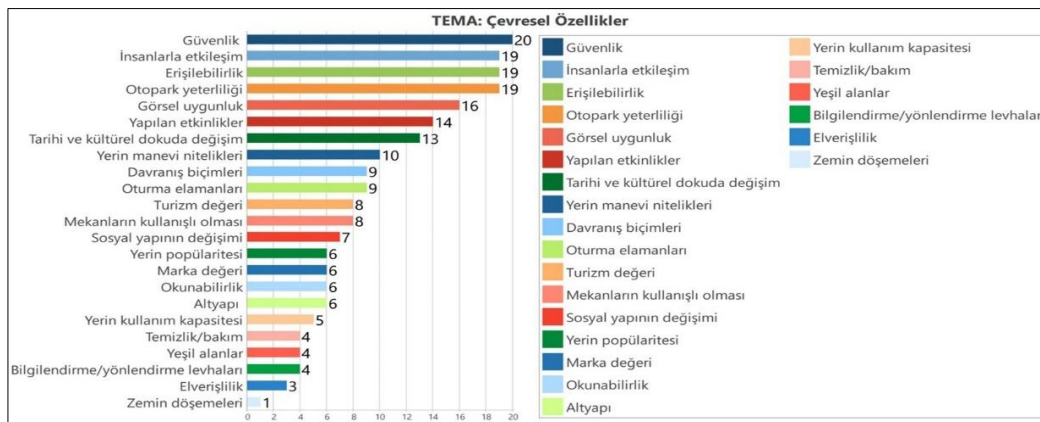
TEMA: Çevresel Özellikler	Kategori	Ana Kodlar	Alt Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
					Kaliteli çevre	Kimlik ve İmaj
		Tarihi ve kültürel dokuda değişim	13	8	13	
		Turizm değeri	8	9	2	
		Marka değeri	6	9	1	

TEMA: Çevresel Özellikler	Kategori	Ana Kodlar	Alt Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
					Kaliteli çevre	Ulaşım ve Erişim
		Otopark yeterliliği	19	12	8	
		Okunabilirlik	6	2	4	
		Elverişlilik	3	3	-	

TEMA: Çevresel Özellikler	Kategori	Ana Kodlar	Alt Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
					Kaliteli çevre	Kullanım ve Etkinlikler
		Mekânların kullanışlı olması	8	2	10	
		Yerin popülaritesi	6	4	4	
		Yerin kullanım kapasitesi	5	5	1	

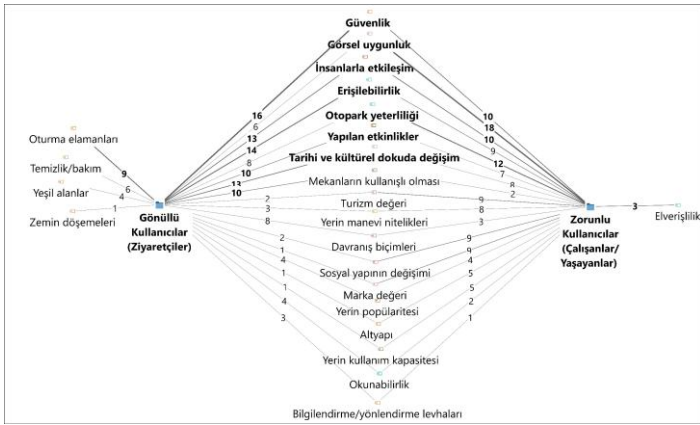
TEMA: Çevresel Özellikler	Kategori	Ana Kodlar	Alt Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
					Kaliteli çevre	Sosyalleşme
		Davranış biçimleri	9	3	8	
		Sosyal yapının değişimi	7	9	2	

Şekil 5. Çevresel Özellikler Temasına Ait Ana Kodların Belge Temelli Kod-Alt Kod Frekans Değerleri

Şekil 6. Tüm Katılımcıların Çevresel Özellikler Temasına İlişkin İfadelerinin Kodlu Belge Temelli Frekans Dağılımları

Kaliteli çevre kategorisinin, ana kodlarının ve alt kodlarının “kodlu bölüm temelli frekans değerleri” de incelenmiş, her bir satır ve sütunda bulunan kodlu bölüm sayısının yoğunluğuna da dikkat çekilmiştir. Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki gönüllü (ziyaretçiler) kullanıcılar tarafından, güvenliğe 16 kez, erişilebilirliğe 14 kez, insanlarla etkileşime 13 kez, tarihi ve kültürel dokuda değişime 13 kez, mekânların kullanışlı olmasına 10 kez, yapılan etkinliklere ise 10 kez kod tanımlanmıştır. Zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcılar tarafından, görsel uygunluğa 18 kez, otopark yeterliliğine 12 kez, güvenliğe 10 kez, insanlarla etkileşime 10 kez, turizm değerine, davranış biçimlerine ve sosyal yapının değişimine 9 kez kod tanımlanmıştır. Belirlenen bu değerler, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bahsedilen kodların yoğunluğunu ve konuların belge grupları arasında ne kadar çok kodlandığına yönelik sonuçları göstermektedir. İki vaka modellemesinde gösterilen çizgi kalınlıkları kodların bahsetme sıklığını ifade etmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Çevresel Özellikler Temasının İki Vaka Modellemesi

Katılımcılar Üzerindeki Yer Bağlılığına/Aidiyete Yönelik Bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, yere bağlılık/aidiyet ile ilişkili sorular yönlendirilmiş, katılımcılar üzerinde yer bağlılığının/aidiyetin var olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, yere bağlılık/aidiyet temasının altına 7 kategori tanımlanmıştır (Tablo 3).

Yere bağlanma nedenleri arasında yer in dini nitelikleri ön plana çıkmıştır. Gönüllü kullanıcılar en çok görüş bildirmişlerdir. Özellikle, katılımcılar Hacıbayram Meydanı’nda çalınan ilahilerin, ezan sesinin, hocaların verdikleri vaazların kendilerini etkilediğini, çevrede bulunan türbe ve camilerin kendilerini iyi hissettirdiğini dile getirmişlerdir. Ekonomik kazanç, katılımcılar tarafından Hacıbayram Meydanı ve çevresine bağlanma nedenleri arasındadır. K2 ve K13 çalışan katılımcılar olmakla birlikte, bu yere yönelik bağlanma durumunu ticaret ile ilişkilendirmişlerdir. Yere bağlanamama nedenleri alt kodunda, güven eksikliği zorunlu kullanıcılar tarafından vurgulanmıştır. İncelenen veriler doğrultusunda, zorunlu kullanıcılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kendi kişiliklerini ortaya koymakta zorlanmakta ve anlamlı sosyal ilişkiler kurmakta güçlük çekmektedir, bunun nedeni Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kullanıcılar üzerinde yarattığı güvensizlik hissidir. Özellikle, Avizeciler Çarşısı’nda yapılan görüşmelerde, zorunlu kullanıcılar ara sokakların kullanım yoğunluğu açısından erkek egemen yapıya sahip olduğunu, sokakların dükkanların malzemeleri ile işgal edildiğini dolayısıyla yaya güvenliğinin olmadığını dile getirmişlerdir. Bunun dışında, bu bölgede zaman zaman yaşanan hırsızlık olayları da zorunlu kullanıcılar üzerinde endişe yaratmaktadır (Şekil 8).

Tablo 3. Yer bağlılığına/Aidiyete Yönelik Oluşturulan Kod Listesi			
Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar
Yere bağlılık/aidiyet	Yere yönelik hisler	Güvensiz	
		Özgür değil	
		İstekli	
		Nostaljik	
		Sıradan	
		Enerjik	
		Arınmış	
		Rahat	
		Yabancı	
		Huzurlu	
	Mutlu		
	Yere bağlanamama nedenleri	Güven eksikliği	
	Yere bağlanma nedenleri	Yer in dini nitelikleri	
		Ekonomik kazanç	
Dostluklar/arkadaşlıklar			
Ticari amaçlı geçirilen zaman			
		Yer in tarihi dokusu	
Yere bağlılık/aidiyet	Yerden uzak kalındığında hissedilenler	Özlem duymuyorum	
		Özlem duyuyorum	Mekânsal aidiyet Gündelik alışkanlık Sosyalleşme faaliyeti Mekânda bulunma ihtiyacı
	Yer in önemi/ne ifade ettiği	Yer in tarihi ve kültürel değeri	
		Yer in özel bir anlam taşınması	
		Yer in manevi değeri	
	Sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler		
	Gündelik yaşam	Yer in daha çok tercih edilebilir olması	
		Sosyal imkânların artması	
		Sınıfsal eşitsizliğin oluşması	
		Gündelik yaşam Pratiklerinin değişmemesi	
		Yaşayan kişilerin bölgeden uzaklaşması	

Yerden uzak kalındığında hissedilenler kodunda ise gönüllü kullanıcılar çoğunlukla yere özlem duymamaktadır. Özlem duyma nedenlerinde, en çok mekânsal aidiyet gösterilmiştir. Katılımcılar buradan ayrı kaldıkları zamanlarda akıllarının burada kaldığını ifade etmişlerdir. Perşembe günleri cami hocasının verdiği vaazlar ve yapılan ibadetler ile kullanıcılar yere özlem duymaktadırlar.

Yer in önemi kodunda, yer in manevi değeri alt kodu ön plandadır. Yer in manevi değeri en çok gönüllü kullanıcılar, yer in özel bir anlam taşınması, gönüllü kullanıcılar, yer in tarihi/kültürel değeri yine gönüllü kullanıcılar tarafından vurgulanmıştır. Bu çevrede bulunan camilerin ve türbelerin varlığı, yer in dini bir merkez niteliği taşınmasından dolayı Hacıbayram Meydanı’nın katılımcılar için manevi bir özelliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. Hacıbayram’a geldiklerinde işlerinin hep yolunda gittiğini, enerji yüklediklerini, eskiden Hacıbayram Meydanı’nda yaşama dair özel kutlamaların yapıldığı bir yer olmasından dolayı buranın kendileri için anlamlı olduğunu dile getirmişlerdir.

TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
				Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yere Bağlılık/Aidiyet	Yere yönelik hisler	Huzurlu	8	2	6
		Mutlu	5	3	2
		Sıradan	4	2	2
		Rahat	4	2	2
		Nostaljik	3	2	1
		İstekli	2	-	2
		Arimiş	1	-	1
		Özgür değil	1	1	-
		Yabancı	1	1	-
		Güvensiz	1	1	-
Enerjik	1	-	1		

TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri		
				Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar	
Yere Bağlılık/Aidiyet	Yere bağlanma nedenleri	Yerin dini nitelikleri	12	5	8	
		Ekonomik kazanç	2	2	-	
		Destluklar/ arkadaşlıklar	2	2	-	
		Ticari amaçlı geçirilen zaman	2	2	-	
		Yerin tarihi dokusu	1	-	1	
		Yere bağlanamama nedenleri	Güven eksikliği	2	2	-

Şekil 8. Yere Bağlılık/Aidiyet Temasında Yere Yönelik Hisler ve Yere Bağlanma/Başlanamama Kategorilerine Ait Ana Kodlarının Belge Temelli Kod-Alt Kod Frekans Değerleri

Yerin farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması da yerin tarihi/kültürel değerini öne çıkarmaktadır. Her iki grubun da çoğunlukla dini mekânları tercih ettiğini, Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi'nde vakit geçirdiğini söylemek mümkündür. Kullanıcılar, yenileme sürecinden sonra Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gündelik yaşam pratiklerinin değişmediğini, önceden de ibadet etmek ve çalışmak için buraya gelip gittiklerini ifade etmişlerdir. Yenileme sonrası da bu durum değişmemiştir. Yenileme sürecinden sonra kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde sınıfsal eşitsizliğin oluştuğuna yönelik görüşlerini ifade etmişlerdir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin özelleştirilmesi ve ticarileşmesi sınıfsal ayrışmayı arttırıcı bir etki göstermiş, bu değişimler, farklı sınıflar arasında kutuplaşmalara yol açmıştır (Şekil 9).

Tüm katılımcıların yere bağlılık/aidiyet teması ve kategorilerine ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, yerin manevi değeri, Hacıbayram Veli Türbesi, gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi, yerin dini nitelikleri, mekânsal aidiyet olarak belirlenmiştir (Şekil 10).

Tüm katılımcıların yere bağlılık/aidiyet teması ve kategorilerine ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, yerin manevi değeri (f:22), Hacıbayram Veli Türbesi (f:21), gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi (f:13), yerin dini nitelikleri (f:12), mekânsal aidiyet (f:9) olarak belirlenmiştir. Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yer bağlılığı/aidiyet temasına ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımlarına bakıldığında, her iki belge kodunda dikkat çeken bazı benzerlikler bulunmaktadır. Her iki belge grubunda da yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisinde bulunan "yerin manevi değeri" kodunun ön planda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, her iki belge grubunda da sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler kategorisinde Hacıbayram Veli Cami ve türbesi en çok bahsedilen kod olmuştur. Yer bağlılığı/aidiyet temasında en fazla bahsedilen kategorilerden bir diğeri de gündelik yaşamdır. Zorunlu kullanıcılara kıyasla, gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gündelik yaşamlarında fazla bir değişiklik olmamıştır ve Hacıbayram Meydanı ve çevresine daha fazla bağlı hissetmektedirler (Şekil 11).

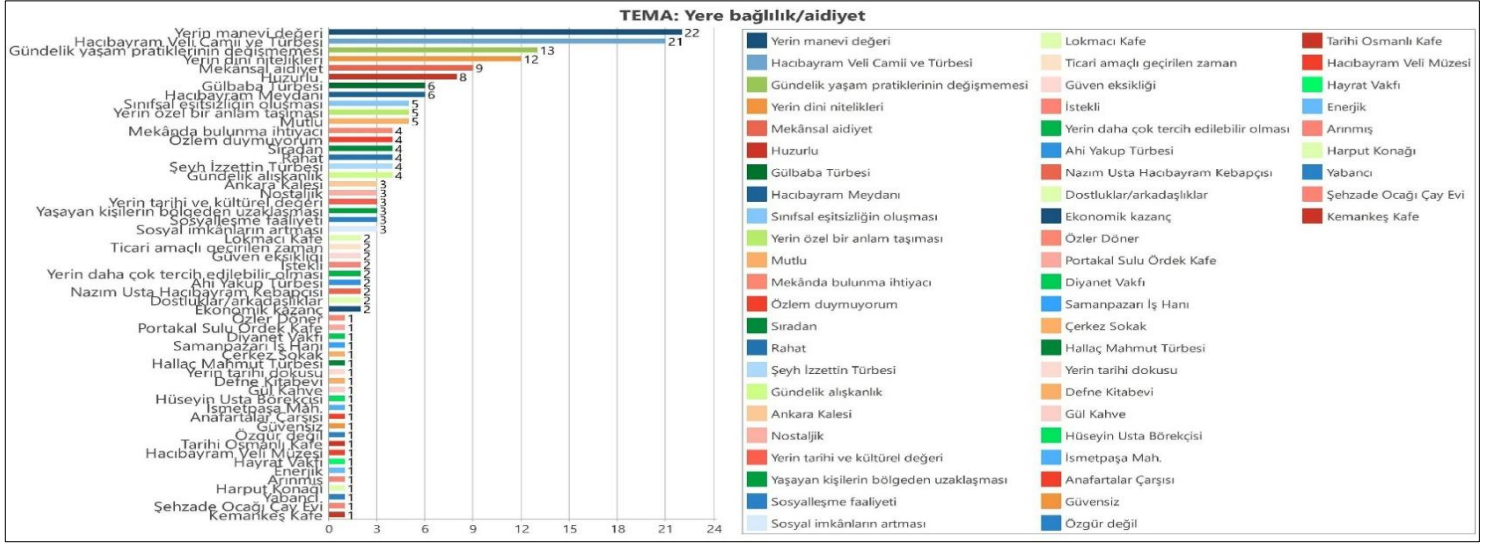
TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Alt Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yere Bağlılık/Aidiyet	Yerden uzak kaldığında hissedilenler	Özlem duyuyorum	-	4	1	3
			Mekânsal aidiyet	9	5	4
			Gündelik alışkanlık	4	2	2
			Mekânda bulunma ihtiyacı	4	2	2
			Sosyalleşme faaliyeti	3	2	1

TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
				Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yere Bağlılık/Aidiyet	Yerin önemi/ne ifade ettiği	Yerin manevi değeri	22	11	14
		Yerin özel bir anlam taşıması	5	1	4
		Yerin tarihi ve kültürel değeri	3	2	3

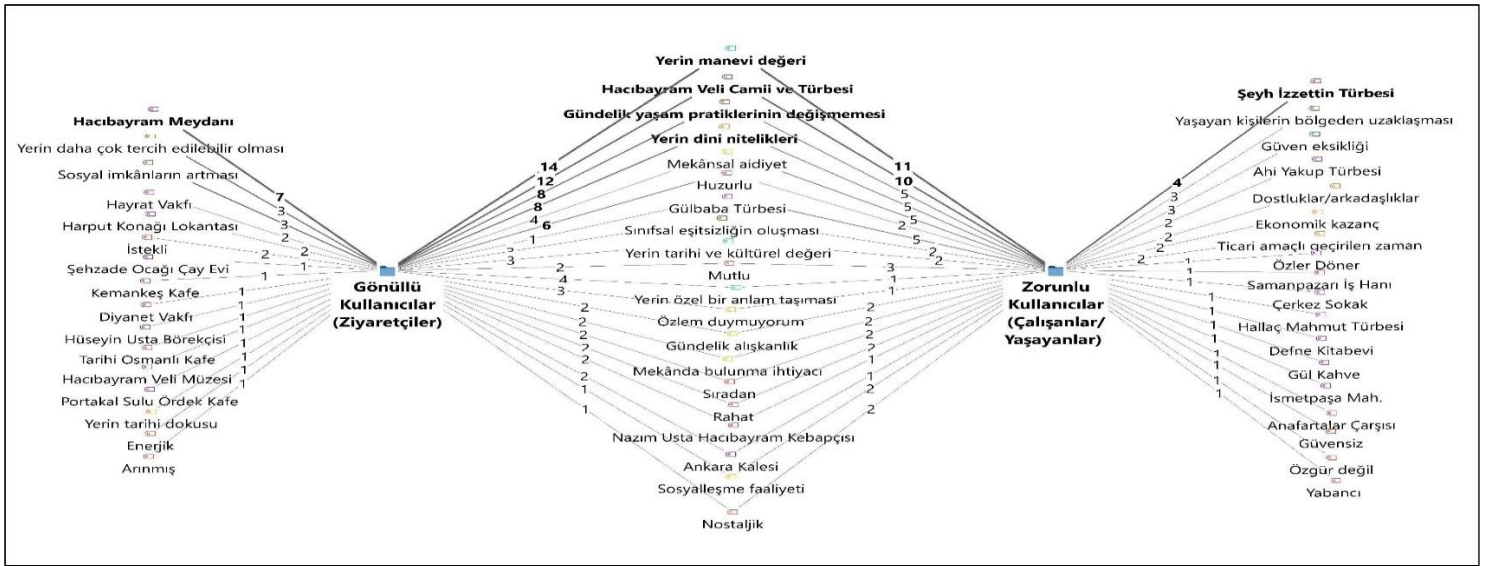
TEMA:	Kategori	Kullanım Biçimi	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yere Bağlılık/Aidiyet	Sık vakit geçirilen / bağ kurulan yerler	Dini yapı	Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi	21	10	12
			Gül Baba Türbesi	6	5	1
			Hacıbayram Meydanı	6	-	7
			Şeyh İzzettin Cami	4	4	-
			Ankara Kalesi	3	1	2
			Lokmaçı Kafe	2	1	1
			Ahi Yakup Türbesi	2	2	-
			Nazım Usta Hacıbayram Kebapçısı	2	1	2
			Şehzade Ocağı Çay Evi	1	-	1
			Kemankeş Kafe	1	-	1
			Özler Döner	1	1	-
			Portakal Salu Ördük Kafe	1	-	1
			Diyanet Vakfı	1	-	1
			Sanatçıları İş Hanı	1	1	-
			Çarşık Sokak	1	1	-
			Hallaç Mahmut Türbesi	1	1	-
			Defne Kitabevi	1	1	-
			Gül Kahve	1	1	-
			Hüseyin Usta Börekçisi	1	-	1
			İsmetpaşa Mah.	1	1	-
			Anafatarlar Çarşısı	1	1	-
Tarihi Osmanlı Kafe	1	-	1			
Hacıbayram Veli Müzesi	1	-	1			
Hayat Vakfı	1	-	2			
Harpur Konağı Lokantası	1	-	2			

TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
				Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yere Bağlılık/Aidiyet	Gündelik yaşam	Gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi	13	5	8
		Sınıfsal eşitsizliğin oluşması	5	2	3
		Sosyal imkânların artması	3	-	3
		Yaşayan kişilerin bölgeden uzaklaşması	3	3	-
		Yerin daha çok tercih edilebilir olması	2	-	3

Şekil 9. Yere Bağlılık/Aidiyet Temasında Yerden Uzak Kaldığında Hissedilenler, Yerin Önemi, Bağ Kurulan Yerler ve Gündelik Yaşam Kategorilerine Ait Ana Kodlarının Belge Temelli Kod-Alt Kod Frekans Değerleri

Şekil 10. Tüm Katılımcıların Yere Bağlılık/Aidiyet Temasına İlişkin İfadelerinin Kodlu Belge Temelli Frekans Dağılımları

Şekil 11. Yere Bağlılık/Aidiyet Temasının İki Vaka Modellemesi

Katılımcılar Üzerindeki Yer Bağlılığına Yönelik Bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, yere bağlılık ile ilişkili sorular yönlendirilmiş, katılımcılar üzerinde yer bağlılığının var olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, yere bağlılık ana temasının altına 4 kategori kodlanmıştır. Bunlar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar, katılımcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar, Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması olarak tanımlanmıştır (Tablo 4).

Çoğunlukla, gönüllü kullanıcılar için alanda engel teşkil eden bir durum yoktur. İncelenen veriler doğrultusunda, çoğunlukla zorunlu kullanıcılar görüş bildirmiş olup, yenileme sürecinden sonra Hacıbayram Meydanı ve çevresi kullanıcılarının gelir dağılımlarında meydana gelen değişimlerin, etnik ve kültürel bölünmelerin Hacıbayram Meydanı ve çevresinde toplumu kutuplaştırdığını dile getirmişlerdir. Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm nedeniyle insanlar kentsel mekânı yoksul, farklı etnik ve kültürel yapıya sahip kişilerle paylaşmaktan hoşnut olmamaktadır.

Bölgede ihtiyaçların karşılanamaması güvenlik ve tasarım sorunlarından kaynaklanmaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde zaman zaman güvenlik sorunlarının yaşandığını, özellikle Hacıbayram Veli Camii içerisinde hırsızlık olaylarının olduğunu, Ramazan aylarında ve kandillerde, Hacıbayram Meydanı'nda dilencilerin çok fazla bulunduğunu ve insanları para vermeye zorladıklarını dile getirmişlerdir. Bunun dışında, çarşı içinde bulunan dükkânların pencerelerinin olmamasını ve mekân içindeki havalandırmanın yetersiz olması, Hacıbayram Meydanı'nda bilgilendirme ve yönlendirme levhalarının yetersiz olması, Çarşı düzeninin ziyaretçiler ve çalışanlar için problem yarattığı, çarşının altında yer alan dükkânların Hacıbayram Meydanı'na ilk defa gelen insanlar tarafından bulunmadığı, oturma elemanlarının yeterli gelmemesi yerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamamaktadır. Gönüllü kullanıcılar tarafından meydan ve çevresinde kullanım alanlarının yeterli olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar, Hacıbayram Meydanı'nın her yere yakın olmasından dolayı çevreden alışverişlerini kolayca yapabilmekte, çarşıda her istediklerini bulabilmektedir. Buna ek olarak, bölgede değişmesi gereken durumlar arasında etkinlik çeşitliliğinin sağlanması (f:9), özgün yapının korunması (f:5), otopark yerlerinin artırılması (f:4)

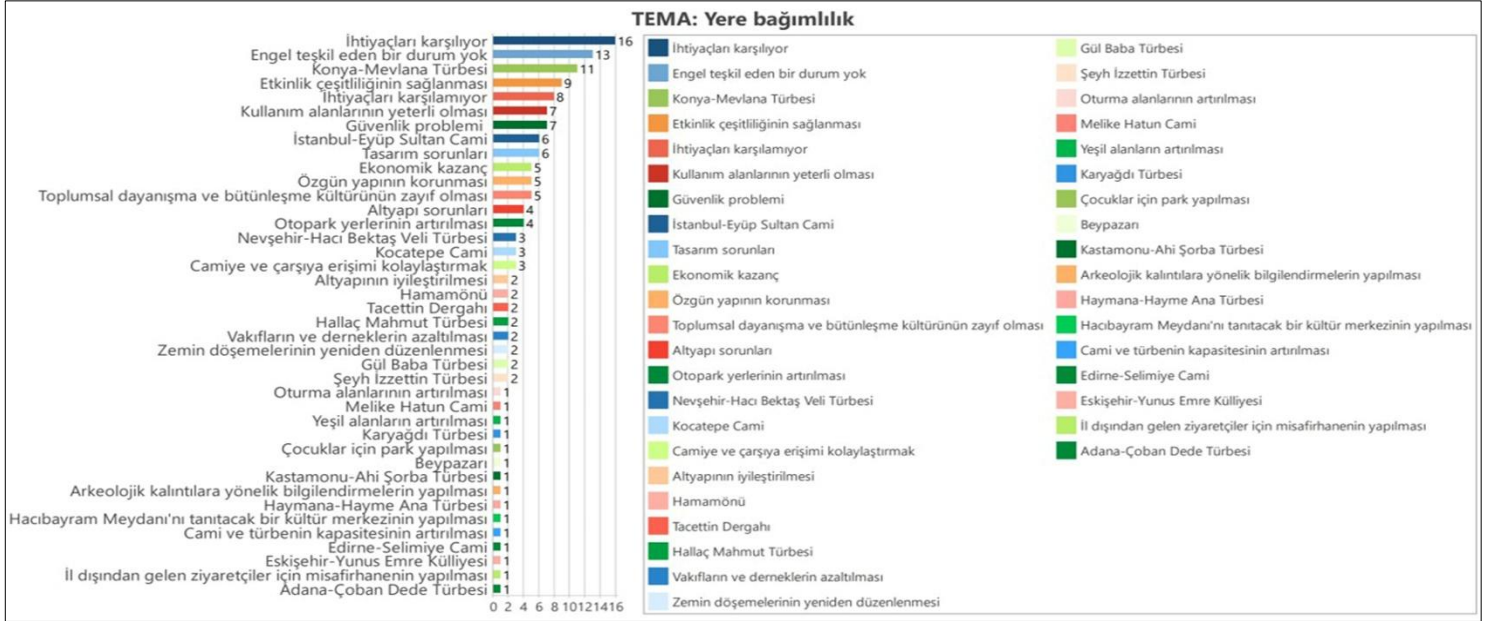
konuları ön plana çıkmıştır. Gönüllü (ziyaretçiler) ve zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli frekans tablosuna bakıldığında, gönüllü kullanıcılar en çok Hacıbayram Meydanı'nda etkinlik çeşitliliğinin artırılması (n:4) önerisini getirirken, zorunlu kullanıcılar etkinlik çeşitliliğinin artırılmasını (n:8), özgün yapının korunmasını (n:6) ve otopark yerlerinin artırılmasını (n:4) istemişlerdir. Zorunlu kullanıcılar, gönüllü kullanıcılara göre Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlardan daha fazla bahsetmişlerdir. Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosuna bakıldığında ise gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresini en çok Konya-Mevlâna Türbesi, zorunlu kullanıcılar ise en çok Konya-Mevlâna Türbesi ve İstanbul-Eyüp Sultan Cami ile benzerlik kurmuşlardır. Gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresini Ankara içinde en çok Kocatepe Cami, Gülbaba Türbesi ve Şeyh İzzettin Türbesi, zorunlu kullanıcılar ise en çok Hallaç Mahmut Türbesi ile karşılaştırmaktadır (Şekil 12).

Tablo 4. Yer Bağımlılığına Yönelik Oluşturulan Kod Listesi				
Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar	
Yere bağımlılık	Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar	Engel teşkil eden bir durum yok		
		Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olması		
	Katılımcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı	İhtiyaçları karşılamıyor	Güvenlik problemi Altyapı sorunları Tasarım sorunları	
		İhtiyaçları karşılıyor	Ekonomik kazanç Kullanım alanlarının yeterli olması	
Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar				
Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması	Ankara içi	Ankara dışı	Beypazarı	
			Kocatepe Cami	
			Hayme Ana Türbesi	
			Hamamönü	
			Tacettin Dergâhı	
			Hallaç Mahmut Türbesi	
			Melike Hatun Cami	
			Karyağdı Türbesi	
			Gülbaba Türbesi	
			Şeyh İzzettin Türbesi	
			Ankara dışı	Kastamonu
			Konya	
			İstanbul	
			Nevşehir	
			Edirne	
			Eskişehir	
			Adana	

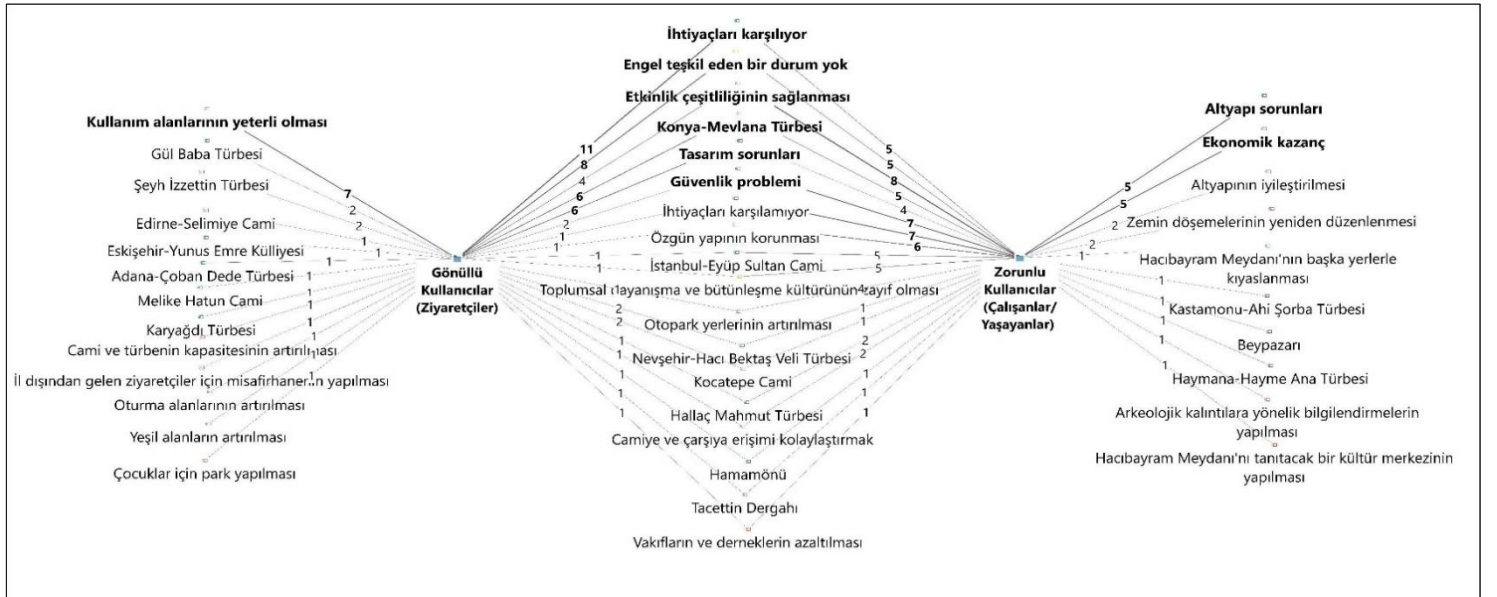
TEMA:	Yere Bağımlılık	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
		Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar	Engel teşkil eden bir durum yok Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıflaması	13 5	5 5	8 1
		Katılımcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı	İhtiyaçları karşılamıyor İhtiyaçları karşılıyor	7 7	7 4	2 6
		Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar	Etkinlik çeşitliliğinin sağlanması Özgün yapının korunması Otopark yerlerinin artırılması Camiye ve çarşıya erişimi kolaylaştırmak Vakıfların ve derneklerin azaltılması Zemin döşemelerinin yeniden düzenlenmesi Altyapının iyileştirilmesi Cami ve türbenin kapasitesinin artırılması Oturma alanlarının artırılması Arkeolojik kalıntılara yönelik bilgilendirmelerin yapılması Yeşil alanların artırılması Hacıbayram Meydanı'nı tantacak bir kültür merkezinin yapılması Çocuklar için park yapılması İl dışından gelen ziyaretçiler için misafirhanenin yapılması	7 6 4 7 5	7 4 5 - 5	2 1 1 - - - 1 1 - 1 - - 1
		Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması/ benzerlik göstermesi	Ankara içi Ankara dışı	3 11 6 3	1 1 5 1	2 1 6 2

Şekil 12. Yere Bağımlılık Temasına Ait Ana Kodlarının Belge Temelli Kod-Alt Kod Frekans Değerleri

Yere bağımlılık temasında en çok zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcılar görüş bildirmişlerdir. Yere bağımlılık temasında, en sık kodlanan, diğer bir ifadeyle en çok bahsedilen konu ihtiyaçların hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı (n:60) olurken, en az kodlanan kategori Hacıbayram Meydanı'nda engel teşkil eden durumlar (n:19) olmuştur. Tüm katılımcıların yere bağımlılık teması ve kategorilerine ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, Hacıbayram Meydanı ve çevresi ihtiyaçları karşıyor (f:16), engel teşkil eden bir durum yok (f:13), Konya-Mevlana Türbesi (f:11), etkinlik çeşitliliğinin sağlanması (f:9), Hacıbayram Meydanı ve çevresi ihtiyaçları karşılamıyor (f:8), kullanım alanlarının yeterli olması (f:7), güvenlik problemi (f:7) olarak belirlenmiştir (Şekil 13).

Şekil 13. Tüm Katılımcıların Yere Bağımlılık Temasına İlişkin İfadelerinin Kodlu Belge Temelli Frekans Dağılımları

Şekil 14. Yere Bağımlılık Temasının İki Vaka Modellemesi

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yer bağımlılığı temasına ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımlarına bakıldığında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gönüllü kullanıcıların ihtiyaçlarının daha çok karşılandığı belirtilmiştir (Şekil 14). Her iki belge grubu da ihtiyaçların hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığına yönelik olarak tasarım sorunları ve güvenlik problemlerine dikkat çekerken, gönüllü kullanıcılar daha çok tasarım sorunlarını, zorunlu kullanıcılar ise daha çok güvenlik problemlerini dile getirmişlerdir. Her iki belge grubunda da Hacıbayram Meydanı ve çevresinde etkinlik çeşitliliğinin sağlanması konusu ön plana çıkmaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisinde ise zorunlu kullanıcılar özgün yapının korunması ve otopark yerlerinin artırılması gerektiğini ifade ederken, her iki belge grubu da camiye ve çarşıya erişiminin kolaylaştırılması ve vakıfların/derneklerin azaltılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Katılımcılar Üzerindeki Yer Kimliğine Yönelik Bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, yer kimliği ile ilişkili sorular yönlendirilmiş, katılımcılar üzerinde yer kimliğinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, yer kimliği temasına 4 kategori kodlanmıştır. Yer kimliği temasına yönelik oluşturulan kategoriler, kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları, anılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler, yerin kişiyi yansıtmaya durumu olarak belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Yer Kimliğine Yönelik Oluşturulan Kod Listesi				
Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar	
Yer kimliği	Kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar / dönüm noktaları	Önemli bir olay hatırlamıyorum		
		Tanınmış kişiler		
		Uçak kazası		
		Parti mitingleri		
		Törensel eylemler		
	Anılar	Güvercinler		
		Kaçak eşyalar		
		Yenilemeden önce mahallede yaşayan kişiler		
		Yapılan ibadetler		
		Şenlikler/festivaller/kutlamalar		
		Sokak yaşantısı		
		İlahi dinletileri		
		Tek katlı dükkanlar		
		Aile ile geçirilen vakitler		
		Gecekonducular		
	Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler	Tarihi ve sembolik özelliğe sahip bir yer		
		Evrensel niteliğe sahip bir yer		
		Herkes tarafından kullanılabilir bir yer		
		Manevi değeri olan bir yer		
	Yerin kişiyi yansıtmaya durumu	Yansıtmıyor	Hizmet kalitesinin azalması	
			Yerin daha az tercih edilmesi	
Yansıtıyor		Gelir elde etmek		
		Komşuluk ilişkileri/dostluklar		
		Dini yapılar		

Hafızalarda yer edinen en önemli olaylar, törensel eylemlerdir. Zorunlu kullanıcılar tarafından daha çok ifade edilmiştir. Gönüllü kullanıcılar çok fazla önemli bir olay hatırlamamaktadır. Eski zamanlarda Hacıbayram Meydanı'na en çok bürokratların cenazelerinin geldiğini, günümüzde ise bu eylemlerin azaldığını, yerin daha çok ticari amaçlı olarak kullanıldığını belirtmişlerdir. Anılarda, zorunlu kullanıcılar daha çok şenlikler/festivaller/kutlamalardan, gönüllü kullanıcılar aile ile geçirilen vakitlerden bahsetmişlerdir. Katılımcıların anıları kapsamında, Hacıbayram Meydanı'nda çoğunlukla kandillerde simitlerin dağıtıldığı, Mevritlerin okutulduğu, Ramazan aylarında ve Kadir gecelerinde iftar çadırlarının kurulduğu, bazı dernek ve vakıflar tarafından ücretsiz yemeklerin dağıtıldığı, hayır amaçlı

olarak lokumların, lokmaların Hacıbayram Meydanı'nda bulunan ziyaretçilere ikram edildiği, zaman zaman Başkent Kültür Festivali kapsamında hat sanatı, ebru sanatı, kaligrafi, kumaş baskı gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği, bu Ramazan ayında da kitap fuarının düzenlendiği ve Şeyh İzzettin Türbesi'nin çevresinde iftar çadırının kurulduğu dile getirilmiştir. Aynı zamanda, kullanıcılar, aileleriyle Hacıbayram Meydanı'na geldiklerinde, çevrede bulunan çarşıları gezdiklerini, Ramazan aylarında aileleriyle iftara geldiklerini, meydana hayır amaçlı lokum dağıttıklarını, muhtaç insanlara yardımlar yaptıklarını, piknik yaptıkları zamanları ifade etmişlerdir. Tek katlı dükkanlar, güvercinler, gecekonducular da öne çıkan sembollerdir. Günümüzde, güvercinlerin buranın simgesi haline geldiği, insanların burayı ziyaret ettiklerinde fotoğraf çekmek için sıraya girdikleri dile getirilmiştir. Günümüzde, bu güvercinlerin meydana değil, Hacıbayram Veli Çarşısı'nın girişinde ve Ulus Heykeli'nin çevresinde buldukları belirtilmiştir.

Hacıbayram Meydanı'nı diğer yerlerden ayıran özellikler arasında manevi değer, tarihi/sembolik özellik ve evrensel nitelik öne çıkmaktadır. Özellikle Hacı Bayram Veli'nin, dolayısıyla Hacıbayram Veli Türbesi'nin bu yerde bulunmasının, cami ve türbeler büyük oranda manevi değeri artırdığını ifade etmişlerdir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bulunan eski Ankara evlerinin, Hacıbayram Veli Cami'nin altında yer alan çilehanenin ve Hacıbayram Veli Cami'nin bitişiğindeki Augustus Tapınağı ve Hacıbayram Meydanı'nda yer alan arkeolojik kalıntıların bu yerin tarihi ve sembolik niteliğini ön plana çıkardığını vurgulamışlardır. Yenileme öncesinde, eski Ankara evleri, yalnızca konut alanı olarak kullanılırken, yenileme sonrası konut alanları ticari ve resmî kurumlara dönüştürülmüştür. Ayrıca, Hacıbayram Veli Cami'nin altında bulunan çilehane de alanın sembolik niteliğini vurgulamaktadır. Ramazan ayında, yılda bir kez açılmaktadır. Bazı zorunlu ve gönüllü kullanıcılar Augustus Tapınağı'nın dikkat çektiğini, ancak gereken önemin verilmediğini, bilgilendirmenin yapılmadığını, yalnızca turistlerin farkında olduğunu belirtmişlerdir. Hacıbayram Mahallesi'nin eski bir yerleşim bölgesi olması, pek çok medeniyeti içinde barındırması, farklı kültürleri içermesi evrensel niteliği ön plana çıkarmaktadır. Bunun dışında hem Hacıbayram Veli Cami'nin hem de Augustus Tapınağı'nın bir arada, yan yana bulunması bu yerin evrensel niteliğini vurgulamaktadır. Kullanıcılar, yerin vermiş olduğu rahatlık ve huzurun kendileri için önemli olduğunu, başka bir yerde böyle hissedemediklerini, özellikle Hacı Bayram Veli Türbesi gibi dini yapılardan dolayı Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kendilerini yansıttığını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, bölgede komşuluk ilişkileri güçlüdür ve gönüllü kullanıcılar arasında bir dayanışma ve birtiklilik hakimdir. Diğer yönden, Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki hizmet kalitesinin azaldığından şikayetçi olarak, bu yerin kendisini yansıtmadığını, kendisine gelen müşterilerin de bu durumdan rahatsız olduğunu, müşterilerine yeterli imkânları sağlayamadıklarını belirtmiştir (Şekil 15).

TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
				Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yer Kimliği	Kullanıcıların hafızlarında yer ediniş önemli olaylar/dönüm noktaları	Törenselleme	9	5	4
		Önemli bir olay hatırlanıyor	8	2	6
		Tanınmış kişiler	6	6	2
		Uçak kazası	3	3	-
		Parti mitingleri	1	1	-

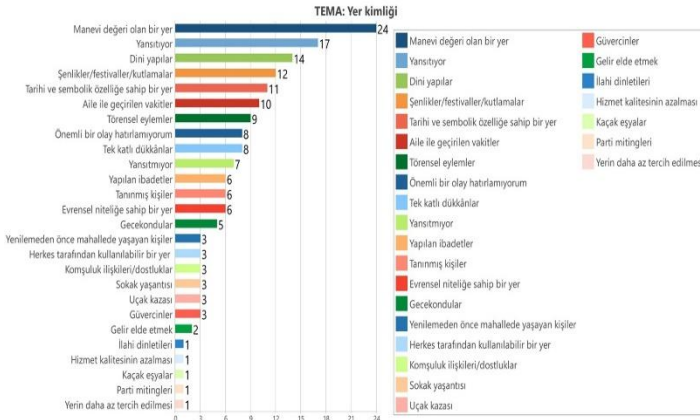
TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
				Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yer Kimliği	Anılar	Şenlikler/festivaller/kutlamalar	12	9	3
		Aile ile geçirilen vakitler	10	3	8
		Tek katlı dükkânlar	8	5	3
		Yapılan ibadetler	6	3	3
		Gecekondular	5	3	2
		Güvercinler	3	-	3
		Yenilemeden önce mahallede yaşayan kişiler	3	3	-
		Sokak yaşantısı	3	2	1
		İlahi dinletileri	1	1	-
		Kaçak eşyalar	1	1	-

TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
				Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yer Kimliği	Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler	Manevi değeri olan bir yer	24	13	13
		Tarihi/sembolik özelliğe sahip bir yer	11	10	8
		Evrensel niteliğe sahip bir yer	6	2	4
		Herkes tarafından kullanılabilir bir yer	3	3	1

TEMA:	Kategori	Ana Kodlar	Alt Kodlar	Belge temelli frekans değerleri	Kod temelli frekans değerleri	
					Zorunlu kullanıcılar	Gönüllü kullanıcılar
Yer Kimliği	Yerin kişiyi yansıtırma durumu	Yansıtmıyor	Hizmet kalitesinin azalması	1	1	-
			Yerin daha az tercih edilmesi	1	-	1
		Yansıtıyor	Dini yapılar	14	6	8
			Komşuluk ilişkileri/dostluklar	3	3	-
			Gelecek eşyalar	2	2	-

Şekil 15. Yer Kimliği Temasına Ait Ana Kodlarının Belge Temelli Kod-Alt Kod Frekans Değerleri

Tüm katılımcıların yer kimliği teması ve kategorilerine ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, manevi değeri olan bir yer (f:24), yansıtmıyor (f:17), dini yapılar (f:14), şenlikler/festivaller/kutlamalar (f:12), tarihi ve sembolik özelliğe sahip bir yer (f:11), aile ile geçirilen vakitler (f:10), törenselleme (f:9) olarak tespit edilmiştir (Şekil 16).

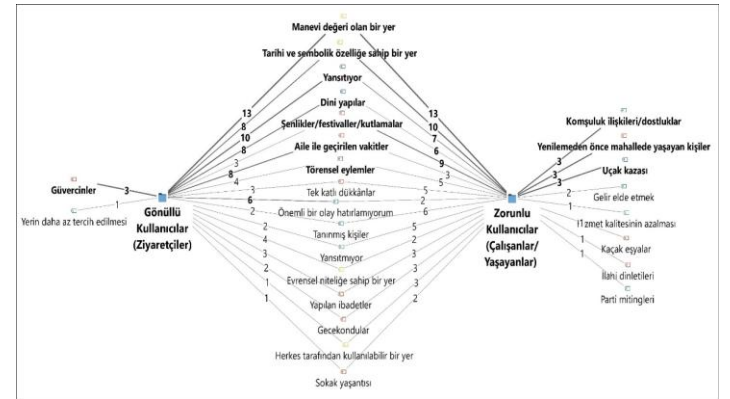

Şekil 16. Tüm Katılımcıların Yer Kimliği Temasına İlişkin İfadelerinin Kodlu Belge Temelli Frekans Dağılımları

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yer kimliği temasına ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımlarına bakıldığında, her iki belge grubunda da Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisi altında, Hacıbayram

meydanı ve çevresinin manevi değeri vurgulanmaktadır. Zorunlu kullanıcılar yerin tarihi ve sembolik özelliğe ve herkes tarafından kullanılabilir bir yere sahip olduğunu, gönüllü kullanıcılar ise yerin evrensel bir niteliğe sahip olduğunu daha fazla dile getirmektedirler.

Zorunlu kullanıcılara kıyasla, gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı'nda daha çok kendileri gibi hissetmektedir ve Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kendilerini daha çok yansıttığını ifade etmektedirler. Anılar kategorisinde yer alan şenlikler/festivaller/kutlamalar ve tek katlı dükkânlar en çok zorunlu kullanıcılar tarafından hatırlanmış olup, gönüllü kullanıcıların anılarında yer edinen temel konular aile ile geçirilen vakitler ve yapılan ibadetler olmuştur. Her iki belge grubunda da hafızada yer edinen önemli olaylar olarak törenselleme gösterilmiştir (Şekil 17).

Şekil 17. Yer Kimliği Temasının İki Vaka Modellemesi

Sonuç ve Öneriler

Toplumların geçmişteki kimliğini, kültürel, sosyal ve ekonomik unsurlarını yansıtan tarihi kent merkezlerinin niteliklerini kaybetmeksizin günümüz koşullarının değişen ihtiyaçları altında zarar görmeleri engellenmek zorundadır. Özellikle kentsel yenileme sürecine dahil olan tarihi kent merkezleri çoğunlukla tahrip ve yok olma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, tarihi kent merkezlerinde yer ile kurulan bağları, yere karşı hissedilen duyguları zaman zaman değiştirmektedir. Bu bağlamda, insanların bağlanabilecekleri, ilişki kurabilecekleri, kendileriyle özdeşleşebilecekleri, çevresel özellikleri ile kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan nitelikli yerlerin yaratılması, hem insan-çevre ilişkisinin kurulabilmesi hem de yer duygusunun korunabilmesi açısından önem taşımaktadır. Çevresel psikoloji çalışmaları, insan-yer arasında meydana gelen bu etkileşimli sürecin, bir yere anlam yüklenmesinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Yer duygusunun oluşabilmesi ve korunabilmesi için, insanların yaşadıkları, vakit geçirdikleri, deneyimledikleri mekânları benimsemeleri ve kendilerini oraya ait hissetmeleri gereklidir. Bu çalışmada, kentsel yenileme sürecinde Hacıbayram Meydanı ve çevresinde rant talepleri sonucu geleneksel dokunun farklılaşması ve fiziksel çevrenin korunamaması, yere getirilen farklı kullanıcılar sonucu kullanıcı gruplarının çeşitlenmesi, buna bağlı olarak sosyal yapının değişmesi, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde belirli kullanımların artış veya azalış göstermesi, bu kapsamda toplumsal ve mekânsal ayrıştırmanın ortaya çıkması, kültürel yaşama ilişkin değerlerin değişmesi, yerin kullanım süresi ve sıklığının farklılaşması, insanlar üzerinde oluşan yer duygusunu sorgulamayı gerektirmiştir. Yapılan literatür çalışmaları sonucunda, tarihi kent merkezlerinin fiziksel ve sosyal özelliklerinin, yer duygusu (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) ile ilişkisini inceleyen çalışmaların eksikliği dikkat çekmiş,

bu bağlamda 1980’li yıllara kadar kapsamlı bir koruma amaçlı planlama çalışması gerçekleştirilmeyen ve 2005 yılında yenileme alanı olarak belirlenen Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin yer duygusuna etkisi araştırılmıştır. Bu kapsamda, kentsel yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikleri ve kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği değerlendirilmiştir. Böylece, geleceğe yönelik yapılacak kentsel yenileme projelerinin vizyon ve yönetim planlarına yer duygusu olgusunun dahil edilerek, bir farkındalık oluşması öngörülmüştür.

Hacıbayram Meydanı ve çevresi kullanıcılarının yere yönelik oluşturduğu olumlu hisler ve yere duyulan özlem, aidiyeti büyük oranda artırmaktadır. Harris ve Ullman (2002), bireylerin kendilerini yansıtan ve temsil eden yerlere daha fazla aidiyet gösterdiklerini, kendilerini o yerin bir parçası olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Buna paralel olarak, bireyler rahat, huzurlu ve güvende olduklarında, yeri korumakta ve yere anlam yüklemektedirler (Brown ve vd., 2003; Hidalgo, 2013; Hay, 1998). Yapılan bu çalışmalar, nitel bulguları desteklemektedir. Buna ek olarak, özellikle, zorunlu kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde uzun süre vakit geçirmeleri nedeniyle yere aşinadır. Yer bağlılığının değerlendirilmesinde, bir yerde yaşama süresi ve yeri kullanım biçimleri önem taşımaktadır. Çünkü, bir yerde yaşama süresi uzadıkça, o yer ile kurulan duygusal bağ güçlenmektedir (Hay, 1998). Hacıbayram Meydanı’nın manevi bir odak noktası olması, yeri popüler bir mekâna dönüştürmektedir. Bu durum, kullanıcı ihtiyacını karşılayarak yer bağlılığını güçlendirmektedir. Bölgede yaşanan güven eksikliği, «yer bağlılığını ve yer bağımlılığını» olumsuz yönde etkilemektedir. Hidalgo (2013), Brown vd. (2003) ve Lewicka (2010)’nın yaptıkları çalışmalarda da kişinin kendisini güvende hissettiği yerlerle olan bağlılık duygusunun, çevresel tehdit hissettiği yerlere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada, gece ve gündüz saatlerinde yer kullanımlarında farklılıkların oluşmaması için kullanıcı ihtiyacının tespit edilmesi önemlidir. Güven duygusunun oluştuğu davranış temelli tasarımların göz önünde bulundurulması, yer duygusunun korunmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda, Avustralya, Amerika, Kanada gibi ülkeler, çevresel tasarım yoluyla güvenliğin sağlanmasına ve suçun önlenmesine yönelik rehberler hazırlamaktadır (Armitage ve Monchuk, 2019). Erişim kontrolü, peyzaj tasarımları, sokak aydınlatması, bölgesel güçlendirme ve yönetim gibi ilkeler üzerinden güvenliğin sağlanması amaçlanmaktadır (Armitage ve Monchuk, 2019).

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde her iki kullanıcı grubu da kendilerini yerin bir parçası olarak gördükleri yerlerde aidiyet geliştirmekte ve o yere anlam yüklemektedir. Bu bulgu, Harris ve Ullman’ın (2002), Hidalgo ve Hernandez’in (2001), Hay’ın (1998) çalışmalarını desteklemektedir.

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, Augustus Tapınağı, çevrede yer alan arkeolojik kalıntılar her iki kullanıcı grubunun da dikkatini çekmemektedir. Bu kapsamda, Augustus Tapınağı çevresinde yer alan bilgilendirme panolarının daha görünür olması, metinlerin daha okunaklı olması, detayların daha basit bir şekilde görsel olarak sunulması ile yerin tarihi kimliğinin daha okunabilir ve algılanabilir olacağı düşünülmektedir. İsveç, “Kültürel Mirasa Erişim Projesi” (Swedish National Heritage Board, 2006) kapsamında, arşivsel envanterlerin, haritaların sayısallaştırılması, yapıların dijital kataloğuna haline getirilerek herkes tarafından erişilebilir olması sağlanmıştır. Bu anlamda, meydan ve çevresinde yer alan arkeolojik kalıntıların ve Augustus Tapınağı’nın sahip olduğu materyallerin sayısallaştırılarak farklı kültürel birliğe sahip insanların bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Yasal olarak içine girilemeyen, bulunduğu meydanla

ilişkisi görsel temas dışında sınırlanmış olan Augustus Tapınağı’nın, bununla birlikte, yerin sembolik değerini ön plana çıkaran yapılardan biri olan çilehanenin, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanılarak erişilebilir kılmak, alan kullanıcılarının yapıyla olan ilişkisini ve yer kimliğini güçlendirmeye yardımcı olabilir. Bu kapsamda, üç boyutlu sanal gerçeklik simülasyonları ile ziyaretçiler, yalnızca yapıları gözlemlemekle sınırlı kalmayıp, gerçekten yapıların içinde var olma hissini de deneyimleyebileceklerdir.

Dijital çağın getirmiş olduğu bireysellik ve minimalist yaşam biçimi, bireylerin kendi içine kapanmasını gündeme getirmekte, bu durum yere bağlılığı azaltmaktadır. Yer, sosyal hayattan bağımsız düşünülmemelidir. Toplumun her kesimine hitap edebilecek, birbirinden farklı rekreasyonel etkinliklere ve sosyal etkileşimlere zemin hazırlayabilecek yerlerin oluşturulması, kullanıcıların yeri sahiplenmesi açısından önemlidir. Kyle vd. (2005)’nin yaptıkları çalışmada, iyi kurgulanmış kamusal mekânların rekreasyonel potansiyellerinin iyi kullanılması ve etkinlikleri desteklemesi yer bağımlılığının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, insanların meydan ve çevresinde homojen bir topluluk oluşturma istekleri, sınıfsal eşitsizliğin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu süreç, kullanıcıların kolektif olarak paylaştıkları kamusal alanın var olmasını sınırlandırarak, yer bağlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Sınıfsal eşitsizliğin ortaya çıkması ile yerde toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürü zayıflamaktadır. Dolayısıyla, tüm farklılıkların örgütlenebildiği, çok kültürlü toplumların bir araya geldiği kamusal alanların yaratılması, yerin mekânsal elverişliliği açısından gerekli görülmektedir. Özellikle, Avrupa’dan sonra ABD, Kanada ve Avustralya’ya da devlet politikası olarak desteklenen “kamusal mekânları kültürle planlama arayışı”, farklı kültürel kullanımlara uygun ortamların yaratılması gibi uygulamaları içermektedir (Bianchini, 1999).

Hacıbayram Meydanı çevresinde yerin okunabilirliğinin zayıf olması bağımlılığı azaltmaktadır. Yer bağımlılığının gelişmesinde yerin fonksiyonel niteliklerinin kullanıcılar üzerinde memnuniyet yaratması gereklidir (Ujang ve Zakariya, 2015). Yapılan çalışmalar (Montgomery, 1998; Relph, 1976; Lynch, 2019), insanların bir mekân içinde kolayca yönlenebilmesinin, okunabilirliği artırdığını savunmaktadır. Bu kapsamda doğru yönlendirme elemanlarının yerleştirilmesi, kullanıcıların çevreyi daha iyi algılamalarını sağlayarak, yerin anlamlandırılmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde açık yeşil alanların yetersiz olması, kullanıcılar tarafından belirtilerek, yer duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, bölgede açık yeşil alanların artırılarak, bitkisel ve yapısal peyzaj öğelerinin uyumlu ve işlevsel olması sağlanabilir. Konfor ve görsel imajın güçlendirilmesi, yer bağımlılığının artırılması açısından önem taşımaktadır.

Hacıbayram Meydanı’nın dönüşümü ve bir imaj yaratılma süreci “yerleri metalara dönüştürme” mekanizmalarına bir örnek sunmakta, bu süreçte tarih manipüle edilmekte ve ritüeller, törenler yeniden inşa edilmektedir. Hacıbayram Meydanı yıllarca dini tören ve kutlamalara ev sahipliği yapan kentsel bir mekândır, bu durum yer kimliğini artırmaktadır. Bourdieu’nun (2005) toplumsal habitus (ulusal bellek) ile ilgili çalışmasında ve Quebec Deklarasyonu’nda (2008) da yer kimliğinin oluşturan öğelerin başında anımlar, törenler, geleneksel değerler gösterilmektedir. Yenileme sonrası törensel eylemlerin azalış göstermesi, kimliğinin zamanla yitirilmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda, geleneksel ritüellerin periyodik olarak devam etmesi, yerin sembolik gücünü pekiştireceği düşünülmektedir. Eski Ankara evleri, çilehane, Augustus Tapınağı ve arkeolojik kalıntılar yerin sembolik ve tarihi değerini artırarak yer kimliğini artırmaktadır. Diğer yonden,

yenileme sürecinde bu yapıların değişime uğraması, yer yer zarar görmesi kimliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kapsamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kentsel karakterin devamlılığının sağlanması gereklidir. Kullanıcıların taleplerinin iyi değerlendirilmesi ve kültürü koruma ve sürdürme bilincinin var olması kimliğin korunmasını sağlayacaktır.

Günümüzde küreselleşme, rant talepleri, iletişim teknolojilerinin ve mobilitenin artması gibi nedenlerle, «Hacıbayram Meydanı ve çevresi çabuk tüketilen, herkesin eşit ve demokratik olarak kullanmadığı, geleneksel dokunun farklılaştığı, tarihi ve kültürel yaşama ilişkin değerlerin değiştiği, uzun süreli deneyimlerin ve kullanımların oluşmadığı, anlamlı sosyal ilişkilerin kurulmadığı, ötekileştirmenin hâkim olduğu, kamusallığın yitirmeye başladığı bir yere» dönüşmüştür. Yer in “yaşayan bir müzeye” dönüşmesi hem Hacıbayram Meydanı’nın sahip olduğu çevresel özelliklerin hem de yerin ruhunun korunmasına yardımcı olabilir. Tarihi yeniden yaratma pratiği; tarihi ve sembolik yapıların açık hava müzesi gibi ziyaretçilere sunulmasına, gündelik yaşantının ziyaretçilere yönelik kurgulanmasına, ziyaretçilerin yerin gerçek sahipleri (bölgede yaşayanlar/çalışanlar) ile etkileşim kurarak değişen fırsatları deneyimlemelerine, toplumun kültürel inançlarının yaşatılmasına, yapıların sahip olduğu değerlerin görünür hale getirilerek, kültürel belleğin yeniden üretilmesine yardımcı olacaktır. Tarihi yeniden yaratma pratiği içinde, «kamusal sanata» önem verilmesinin de yer duygusuna katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Kamusal sanat, yerin doğal, toplumsal, kültürel, tarihsel, siyasal ve ekonomik bağlamdaki niteliklerini ön plana çıkararak sembolik ve görsel uyarcılar aracılığıyla yer duygusunu açığa çıkarabilmektedir (City of London, 2009). Bu açıdan, yenilenen Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, özellikle görsel temsil öğelerinin ön plana çıkarılmasıyla, yer duygusunun güçlenmesi sağlanabilir. Aynı zamanda, kamusal sanat, kentsel odaklar yaratarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde referans noktaları (landmarks) oluşturarak, yerin okunabilirliğini, algılanabilirliğini artırarak, yer kimliğine katkıda bulunabilir (Roberts, 1998). Kamusal sanatın, farklı toplumların bir araya gelmesine de yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Dini, siyasi, etnik, toplumsal ve ekonomik sınıflara dayalı olarak farklılaşmış kesimlerin, sanata yönelik fikirlerini ortaya koyması, kamusal alanda çelişen fikirlerin açığa çıkarılması (Akkar Ercan, 2013). Bu etkileşimli süreç, meydanın kamusal niteliğini artırabilir. Bu anlamda, kamusal sanat farklı toplumları birleştirici bir etkiye de sahiptir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kamusal sanata önem verilmesiyle, yerel ekonominin kalkınması mümkün olabilir. Yere daha fazla turist gelmesiyle, ticari alanlar ekonomik kazançlar elde ederek, bölgede çalışanların ihtiyaçları karşılanabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - B.Y.; Tasarım - B.Y., D.O.; Denetleme - D.O.; Kaynaklar - B.Y.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - B.Y.; Analiz ve/veya Yorum - B.Y.; Literatür Taraması - B.Y., D.O.; Yazıyı Yazan - B.Y.; Eleştirel İnceleme - D.O.

Etik Kurul Onay Belgesi: Bu çalışma, 2024 yılında tamamlanmış olan “Çevresel Özellikler ve Yer Duygusu Arasındaki İlişkinin Kentsel Yenileme Alanları Üzerinde Değerlendirilmesi: Ankara-Hacıbayram Meydanı ve Çevresi Örneği” doktora tezinden üretilmiştir. Yazarlar, etik kurul onay belgesi almışlardır. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Alt Etik Kurulu’na başvurulmuş ve 09.01.2023 toplantı tarihli, 01 toplantı sayılı, 02 karar sayılı (56786525-050.04.04-791473) raporda araştırmanın etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.

Katılımcı Onamı: Bu çalışmaya katılan tüm katılımcılar çalışmaya gönüllü olarak katılmış ve yazılı onamları alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - B.Y.; Design - B.Y., D.O.; Supervision - D.O.; Resources - B.Y.; Data Collection and/or Processing - B.Y.; Analysis and/or Interpretation - B.Y.; Literature Search - B.Y, D.O.; Writing Manuscript - B.Y.; Critical Review - D.O.

Ethics Committee Approval Certificate: This study was derived from the doctoral thesis titled "Evaluation of The Relationship Between Environmental Attributes and Sense of Place In Urban Renewal Areas: The Case of Ankara-Hacıbayram Square and Its Environment", which was completed in 2015. The authors have received ethics committee approval. An application was made to Ankara University, Science Sub-Ethical Committee and it was decided to be ethically appropriate in the report dated 09.01.2023, meeting number 01, number 02 (56786525-050.04.04-791473).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from all participants who participated in this study.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Akkar Ercan, M. (2013). Kamusal Sanatın ‘Kamusal’: Erişim, Aktör, Fayda Yaklaşımı. *İdealkent Dergisi*, 4(10), 220-255. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/461622> (Erişim: 15.06.2022)
- Akkar Ercan, M. (2016). Tarihi ve Kültürel Miras Alanlarında Devingen ve Evrimsel Bir Yer Kimliği Kavramsallaştırması. *İdealkent Dergisi*, 7(20), 720-745. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/466204> (Erişim: 10.04.2023)
- Altman, I. & Low, S. (1992). *Human behavior and environments: Advances in theory and research*. Plenum Press.
- Alver, K. (2007). *Kent Sosyolojisi*. Çizgi Kitabevi.
- Armitage, R. & Monchuk, L. (2019). What is CPTED? Reconnecting theory with application in the words of users and abusers. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, (13), 312-330. <https://doi.org/10.1093/police/pax004>
- Belge, B. (2023). Türkiye’de Çok Katmanlı Yerleşimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of City of Regional Planning*, 5(1), 61-76. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8204492>
- Bianchini, F. (1999). Cultural Planning for Urban Sustainability. *Cultural Processes and Urban Sustainability*. Swedish Urban Environment Council, s. 34-51. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2017.09.005>
- Bourdieu, P. (2005). Habitus. J. Hillier, and E. Rooksby içinde, *Habitus: A Sense of Place* (Cilt Second Edition, s.43-49). Ashgate Publishing.
- Brown, B., Perkins, D. & Brown, G. (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 259-271. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00117-2](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00117-2)
- Canter, D. (1977). *The Psychology of Place*. Architectural Press.
- City of London. (2009). *City of London Public Art Program*. City of London.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, çeviren: Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir. Siyasal Kitabevi.
- Ertürk, F. (2019). *Sokak Pratiği Aracılığıyla Yer ve Yerin Ruhunu Anlamaya Yönelik Bir Sentez Önerisi: Hermeneutik-Fenomenolojik-Semiyolojik (HFS) Çerçeve Yaklaşım*. [Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri

- Enstitüsü, Mimartık Anabilim Dalı].
- Grebler, L. (1964). *Urban Renewal in European Countries: Its Emergence and Potentials*. University of Pennsylvania Press.
- Harris, C. & Ullman, E. (2002). *Kentin doğası*. (B. Duru, & A. Alkan). İmge Kitabevi.
- Hay, R. (1998). Sense of Place in Development Context. *Journal of Environmental Psychology*, 18, 5-29. <https://doi.org/10.1006/jev.1997.0060>
- Hidalgo, M. (2013). Operationalization of place attachment: Aconsensus proposal. *Estudios de Psicología*, 251-259. <https://doi.org/10.1174/021093913808295190>
- Hidalgo, M. & Hernandez, B. (2001). Place attachment: conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, (21), 273-281. <https://doi.org/10.1006/jev.2001.0221>
- Inglis, J., Deery, M. & Whitelaw, P. (2008). *The Development of Place Attachment in Parks*. Australia: Cooperative Research Centre for Sustainable Tourism.
- Jorgensen, B. & Stedman, R. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitude toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, (21), 233-248. <https://doi.org/10.1006/jev.2001.0226>
- Koca, S. (2005). *Çağdaş Mimarlıkta Yersizlik*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimartık Anabilim Dalı].
- Kyle, G., Graefe, A. & Manning, R. (2005). Testing the Dimensionality of Place Attachment in Recreational Settings. *Environment and Behavior*, 37(2), 153-177. <https://doi.org/10.1177/0013916504269654>
- Lalli, M. (1992). Urban-Related Identity: Theory, Measurement, and Empirical Findings. *Journal of Environmental Psychology*, (12), 285-303. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80078-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80078-7)
- Lewicka, M. (2010). What Makes Neighborhood Different From Home and City? Effects of Place Scale on Place Attachment. *Journal of Environmental Psychology*, (30): 35-51. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.05.004>
- Lynch, K. (1972). *What time is this place?*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lynch, K. (2019). *Kent İmgesi*, çeviren: İrem Başaran. Kültür Yayınları.
- Marcus, C. & Francis, C. (1990). *People Places: Design Guidelines For Urban Open Space*. USA: Van Nostrand Reinhold.
- Maslow, A. (1954). *Motivation and Personality* (Cilt 3). Longman.
- Montgomery, J. (1998). Making A City: Urbanity, Vitality and Urban Design. *Journal of Urban Design*, 93-116. <https://doi.org/10.1080/13574809808724418>
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. Rizzoli.
- Norberg-Schulz, C. (1993). *The Concept of Dwelling*. Rizzoli.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Pegem.
- Prohansky, H., Fabian, A. & Karmiloff, R. (1983). Place Identity: Physical World Socialization of the Self. *Journal of Environmental Psychology*, 57-83. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8)
- Project for Public Spaces. (2000). *How to Turn A Place Around: A Handbook of Creating Successful Public Spaces*. Project for Public Space.
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion Limited.
- Quebec Declaration. (2008). ICOMOS General Assembly Meeting, Quebec, https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/GA16_Quebec_Declaration_Final_EN.pdf (Erişim: 23.04.2023)
- Roberts, M. (1998). Art in Public Realm. In *Introducing Urban Design* (s. 116-129). Addison Wesley Longman Ltd.
- Stokols, D. & Shumaker, S. (1981). People in places: A transactional view of settings. In *Cognition, social behavior, and the environment* (s. 441-488). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Swedish National Heritage Board. (2006). Towards Future Heritage Management: The Swedish National Heritage Board's Environmental Scanning Report. Riksantikvarieämbetet.
- Tekeli, İ. (2003). Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek. Kentel Dönüşüm Sempozyumu, 11-12-13 Haziran (s. 2-7). YTÜ Bas. Yay. Merkezi Matbaası.
- Trancik, R. (1986). *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*. Van Nostrand Reinhold.
- Tuan, Yi-Fu. (1974). *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values*. Columbia University Press.
- Ujang, N. & Zakariya, K. (2015). The Notion of Place, Place Meaning and Identity in Urban Regeneration. *Social and Behavioral Sciences*, (170): 709-717. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.073>
- Whyte, W. H. (2000). *The Social Life of Small Urban Spaces*. Project for Public Spaces.
- Williams, D., Patterson, M., Roggenbuck, J. & Watson, A. (1992). Beyond the commodity metaphor: Examining emotional and symbolic attachment to place. *Leisure Sciences*, (14), 29-46. <https://doi.org/10.1080/01490409209513155>
- Williams, D. & Vaske, J. (2003). The Measurement of Place Attachment: Validity and Generalizability of A Psychometric Approach. *Forest Science*, 49(6): 830-840. DOI:10.1093/FORRESTSCIENCE/49.6.830
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.